

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKTULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Potravinový problém zemí Afrického rohu
The Horn of Africa Food Problem

Student: Žaneta Hoďáková
Vedoucí bakalářské práce: Ing. Michaela Tichá, PhD.

OSTRAVA 2013

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání bakalářské práce

Student: **Žaneta Hoďáková**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství
Téma: **Potravinový problém zemí Afrického rohu**
The Horn of Africa Food Problem

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Vymezení potravinového problému, jeho příčin a dopadů
 3. Potravinový problém zemí Afrického rohu
 4. Země Afrického rohu a jejich situace v zemědělství a na trhu s komoditami
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *The State of Food and Agriculture 2010 – 2011*. Rome: FAO, 2011. ISBN 978-92-5-106768-0.
FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *The State of Food Insecurity in the World - Economic growth is necessary but not sufficient to accelerate reduction of hunger and malnutrition*. Rome: FAO, 2012. ISBN 978-92-5-107316-2.
JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa v ekonomických souvislostech*. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-326-4.
KUNA, Zbyněk. *Demografický a potravinový problém světa*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-80-7357-588-5.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Michaela Tichá, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2012

Datum odevzdání: 10.05.2013

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežné prohlášení

„Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou svou bakalářskou práci na téma „Potravinový problém zemí Afrického rohu“, včetně všech příloh, vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce.“

V Ostravě dne 10. 5. 2013

jméno a příjmení studenta

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala své vedoucí bakalářské práce paní Ing. Michaele Tiché, Ph.D. za její pomoc a cenné rady při psaní práce.

Obsah

1	Úvod	5
2	Vymezení potravinového problému, jeho příčin a dopadů	7
2.1	Zařazení do globálních problémů.....	7
2.2	Charakteristika potravinového problému	8
2.3	Faktory ovlivňující potravinový deficit	10
2.3.1	Příčiny způsobené člověkem	10
2.3.2	Příčiny nezávislé na lidských aktivitách.....	13
2.4	Dopady	14
2.5	Způsoby a možnosti řešení.....	16
3	Potravinový problém zemí Afrického rohu	18
3.1	Potravinová situace	18
3.1.1	Zemědělská produkce	18
3.1.2	Produkce základních potravin	18
3.2	Charakteristika regionu a jeho produkce.....	19
3.2.1	Džibutsko.....	21
3.2.2	Eritrea	23
3.2.3	Etiopie.....	26
3.2.4	Somálsko	29
4	Země Afrického rohu a jejich situace v zemědělství a na trhu s komoditami..	33
4.1	Výživová situace	33
4.2	Aktuální situace v zemědělství zemí Afrického rohu	34
4.2.1	Potravinová krize	35
4.2.2	Potravinová krize v zemích Afrického rohu.....	36
4.3	Možnosti řešení podvýživy v regionu	39
4.4	Africký zemědělský obchod.....	41
4.5	Země Afrického rohu a jejich situace na trhu s komoditami	41

4.5.1	Export a import zemí	42
5	Závěr	46
	Seznam použité literatury	48
	Seznam zkratek	55
	Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	
	Seznam příloh	

1 Úvod

Potravinový problém je řazen mezi nejvýznamnější globální problémy současného světa. S oblastí Somálského poloostrova neboli zeměmi Afrického rohu je již dlouhodobě neoddělitelně spjat. Pro tuto práci jsou zeměmi Afrického rohu bez ohledu na jiná členění označeny pouze čtyři státy. Jedná se o Džibutsko, Eritreu, Etiopii a Somálsko. Africké země obecně neprodukují dostatek potravin pro svou výživu. Navíc se tento region potýká s vnitropolitickými problémy i vzájemnými konflikty mezi státy, nehledě k vysoké frekvenci suchých period, které souvisí s postupující degradací přírodního prostředí. Oblast Afrického rohu vykazuje vysoký podíl počtu chronicky podvyživených osob. Kritická situace nastala ve dvou oblastech Somálska, kde byla dokonce v roce 2011 označena oblast hladomoru.

Cílem práce je tedy zjistit, jaké jsou příčiny a dopady potravinového problému a nastínit situaci zemí Afrického rohu v zemědělství a na trhu s komoditami.

První kapitola je věnována obecnému vymezení potravinového problému. Jsou zde definovány klíčové pojmy, které se vyskytují v celé práci. Objasňují pojmy spotřební úroveň potravin, stupeň bazálního metabolismu, index tělesné hmotnosti a potravinová bezpečnost. Rovněž jsou v této kapitole vymezeny faktory ovlivňující potravinový deficit a dopady, které jsou neodmyslitelně spjaty s tímto problémem. Poslední část této kapitoly je věnována možnostem řešení potravinového problému.

Druhá kapitola poskytuje konkrétní informace o potravinovém problému zemí Afrického rohu. Nejprve je nastíněna situace zemědělské produkce, nejčastější plodiny a jejich užitečnost. Jelikož potravinový problém je úzce spjat se zemědělskou produkcí. Následující část kapitoly je věnována stručné charakteristice daného regionu. Jsou zde vymezeny základní geografické údaje a údaje o hospodaření jednotlivých zemí. Pozornost je zde upřena na zemědělskou produkci zemí Afrického rohu za sledované období let 2000-2011. Ke zjištění stavu produkce je využito deskriptivní analýzy.

Obsahem třetí kapitoly je situace zemí Afrického rohu v zemědělství a na trhu s komoditami. Zpočátku je nastíněna výživová situace oblasti, tedy vývoj počtu chronicky podvyživených osob od počátku 90. let. Podstatná část kapitoly je věnována aktuální situaci v zemědělství a především nedávné potravinové krizi. Somálský poloostrov je totiž jedna z mála oblastí, která se ještě dodnes nevymanila z krize, a její následky jsou pro daný region ničivé. Část této kapitoly je rovněž věnována možnostem řešení potravinového problému oblasti Africký roh. V neposlední řadě je zde nastíněna

situace daného regionu na trhu s komoditami. Neboť jsou tyto země dnes klasifikovány jako silně závislé na dovozu potravin.

Závěrem jsou zhodnoceny zjištěné informace a je provedena sumarizace.

2 Vymezení potravinového problému, jeho příčin a dopadů

Potravinový problém patří k všelidským problémům naší doby a úsilí o řešení tohoto problému musí vždy vycházet se současné světové potravinové situace. Výskyt tohoto problému zdaleka nesouvisí jen s hojností potravinové produkce, jelikož lze tvrdit, že hlad je základním projevem chudoby.

2.1 Zařazení do globálních problémů

Mnoho problémů, o kterých se dnes hovoří jako o globálních, provází lidstvo po celá staletí, například hlad a infekční nemoci. Nicméně až v posledních desetiletích nabývají globálních dimenzí. Mezi změny, které napomohly rozšířit tyto problémy nejen za hranice států, ale i kontinentů, patří zejména technologická vyspělost, vývoj v oblasti informačních a komunikačních technologií a obrovský rozmach migrace (Antošová, 2006). Globální problémy podle Jeníčka a Foltýna (2003) vznikají především proto, že lidská společnost má opožděnou schopnost reakce, která by tlumila nerovnovážnost internacionalizace a interdependence (snaha o mezinárodní řešení globálních a regionálních problémů a vzájemná závislost).

Při vymezení pojmů globální problém lze nalézt celou řadu definic. K obecným rysům globálních problémů řadí Kaňáková (2004) především, že vznikají následkem rozvoje společnosti, dotýkají se celé lidské civilizace a jsou řešitelné celosvětovým úsilím. Bhargava (2006) definuje společné rysy globálních problémů odlišněji. Říká, že každý problém se týká velkého množství lidí na různých částech Země. Každý problém s sebou nese důsledky, které vyžadují globální regulační přístup. A jedná se o významné obavy, které přímo nebo nepřímo ovlivňují všechny nebo většinu zemí světa.

Spory jsou i okolo zařazení jednotlivých problémů. Obecně se přijímá dělení na tři velké skupiny:

- globální problémy intersociální,
- globální problémy přírodně sociální,
- globální problémy antroposociální.

Nutriční neboli potravinový problém spadá podle Jeníčka a Foltýna (2010) do problémů přírodně sociálních. Do této skupiny jsou rovněž řazeny problémy ekologické, surovinové, energetické a populační. Tyto problémy pramení z porušení vazeb mezi přírodou a lidskou společností, kdy počet obyvatel roste, kdežto přírodní zdroje zůstávají spíše konstantní. Řadu těchto potíží vyvolává, nebo v důsledku

znečištění životního prostředí zhoršují, ekonomický růst, dnešní styl života i růst lidských potřeb.

Všechny globální problémy, ať už jsou zařazeny do kterékoli skupiny a v jakékoli formě, spolu navzájem souvisí. Mají společné příčiny, ale mohou mít i společné a navzájem se podmiňující se důsledky (Jeníček, Foltýn, 2003).

2.2 Charakteristika potravinového problému

Potravinový problém je obecně považován za jeden z nejvýznamnějších globálních problémů současného světa. Jak zmiňuje Kuna (2010, s. 95) „*Lidé musí jíst a pít, aby mohli žít a pracovat.*“ Jeníček a Foltýn (2003) uvádí, že tento problém představuje velmi široký komplex ekonomických, sociálních, demografických, technologických a politických aspektů výroby, rozdělování, směny a spotřeby potravin. Kuna (2010) charakterizuje tento problém jako velice komplikovaný, ke kterému přispívá řada vzájemně závislých ekonomických, sociálních a přírodních aspektů. Zobrazuje jej jako celé klubko problémů, jehož rozmotání nebude snadné. Jak uvádí autoři Jeníček a Foltýn (2010) potravinový problém je zdrojem napětí a znamená vážnou hrozbu dalšímu rozvoji. Lze u něj pozorovat dva základní a protichůdné jevy. Prvním z nich je nedostatečný příjem potravin s následkem podvýživy. A druhým je nadbytečný příjem potravin vedoucí k nadváze a obezitě.

Podstatným rysem potravinového problému je vazba mezi chudobou, hladem a růstem populace. Důsledkem chudoby lidé, především v rozvojových zemích, trpí hladem (protože na potraviny nemají peníze). Hlad zpětně přispívá k růstu bídy. Lidé, kteří dlouhodobě žijí v nevyhovujících podmínkách, v chudobě, bez vzdělání, bez sociálních služeb, bez naděje na lepší zítřky, rodí mnohem více dětí, v naději, že se o ně potomci na stáří postarají. Avšak vyšší porodnost, bez poklesu chudoby zpětně vyvolává hlad. Jedná se tak o začarovaný kruh (Jeníček, Krepl, 2003).

Potravinový problém lze charakterizovat pomocí čtyř ukazatelů:

- spotřební úroveň potravin,
- stupeň bazálního metabolismu (BMR – Basal Metabolic Rate),
- index tělesné hmotnosti (BMI- Body Mass Index),
- potravinová bezpečnost.

Spotřební úroveň potravin – podle dosažené ekonomické úrovně lze rozlišit čtyři stupně spotřební úrovně potravin. První stupeň spotřební úrovně potravin představuje nevyhovující stravu, jak v kvantitě, tak v kvalitě. Jedná se o stravu celkově

nedostatečnou. Ve stravě převládají potraviny rostlinného původu z domácí produkce. Typické pro země subsaharské Afriky a pro některé části jihovýchodní Asie. Druhý stupeň spotřební úrovně představuje stravu sice dostatečnou v množství, ale v kvalitě jsou značné nedostatky. Tato úroveň je charakteristická pro rozvojové země, které dosáhly vyšší hospodářské úrovně, především díky svému přírodnímu bohatství – ropa. Třetí stupeň je charakterizován tím, že se zemědělská výroba přizpůsobuje požadavkům potravinového průmyslu a spotřebitelské poptávce. Pozornost získávají chuťové vlastnosti, vzhled a rozmanitost. Čtvrtý stupeň spotřební úrovně klade důraz na racionální výživu obyvatelstva (tj. výživa, která se opírá o vědecké poznatky) a snaží se odstranit negativní důsledky vývoje spotřebitelské poptávky, například zákony. Třetí a čtvrtý stupeň je typický u rozvinutých zemí (Jeníček, Foltýn, 2003).

BMR – bazální metabolismus představuje energetický výdej nutný k udržení základních životních funkcí. Výše metabolismu závisí na věku, pohlaví, váze, respektive na tělesném povrchu jedince (Jeníček, Foltýn, 2010). Energetický výdej nemusí nutně znamenat pouze BMR. Například Kuna (2010) člení energetický výdej, nebo energetickou potřebu člověka na čtyři části. První z nich je již zmiňovaný BMR, jako energie pro základní přeměnu. Druhou částí je energie pro zpracování a přeměnu potravin. Jako další uvádí energii potřebnou pro vytvoření tepla. A poslední část představuje energie pro činnost, jako například pro fyzickou aktivitu.

BMI – index tělesné hmotnosti slouží pro určení stavby lidského těla. Původně byl používán pro měření obezity v rozvinutých zemích. Nyní se využívá ke zjištění podváhy či nadváhy dospělých na celém světě. Hodnota indexu tělesné hmotnosti se vypočítá jako podíl hmotnosti v kilogramech a výšky na druhou v metrech.

$$BMI = \text{Tělesná hmotnost (v kg)} / \text{Výška}^2 \text{ (v metrech)}$$

Doporučená hodnota BMI pro zdravého člověka, kterou uvádí Světová zdravotnická organizace, by měla být v rozmezí od 18,5 do 24,9. Lidé s hodnotou pod 16 trpí vysokou podvýživou, zatímco lidé s hodnotou nad 30, trpí vážnou obezitou, viz příloha č. 1 (WHO, 2011).

Potravinová bezpečnost – situace, mají-li všichni lidé fyzický a ekonomický přístup k dostačující, bezpečné a výživné stravě dle jejich osobních potravinových preferencí pro aktivní a zdravý život (FAO, 2008a). Existuje celá řada faktorů, které přispívají k nedostatečné národní potravinové dostupnosti či nedostatečnosti přístupu k jídlu. Mezi tyto faktory lze řadit nestabilní sociální a politické prostředí, války a občanské nepokoje, makroekonomické nerovnováhy, přírodní omezení zdrojů,

nepřiměřené vzdělání, slabé zdraví, živelné pohromy a nepřítomnost kvalitní vlády (Mwaniki, 2006). Autoři Jeníček a Foltýn (2010) pojali faktory potravinové nedostatečnosti poněkud odlišněji. Řadí jednotlivé faktory do čtyř oblastí potravinové zranitelnosti (potravinovou zranitelností, je situace, v níž se lidé ocitají v potravinové nedostatečnosti). Jedná se o:

- socioekonomické a politické prostředí,
- potravinové hospodaření,
- péči a stravovací praktiky,
- zdraví a hygienická opatření.

Autoři rovněž zdůrazňují, že potravinová bezpečnost kolísá důsledkem oblastních rozdílů v dostupnosti potravin. Některé oblasti mají nadbytek potravin, kdežto jiné strádají. Jak zmiňuje FAO (2008b) potravinová rizika mohou nastat na všech stupních potravinového řetězce.

Existují markantní rozdíly v úrovni a struktuře výživy v rozvojových a rozvinutých zemích. Obecně v rozvinutých zemích jedí lidé více a jejich strava je pestřejší. Výživová úroveň se udává v kilokaloriích na osobu a den (Jeníček, Foltýn, 2003). V další publikaci uvádějí Jeníček a Foltýn (2010), že svět učinil za posledních třicet let významný pokrok ve zvýšení výživové úrovně. Pokrok, ale neznamená, že jsou uspokojeny základní výživové potřeby všech obyvatel světa. Stále žijí stovky milionů hladovějících lidí.

2.3 Faktory ovlivňující potravinový deficit

Příčin nebo faktorů, které ovlivňují potravinový problém, je neskutečně mnoho. Obecně je lze rozdělit na dvě obsáhlé skupiny. Do první se řadí příčiny, na kterých se v určité míře podílí člověk. Tyto příčiny vyplývají především z rostoucího počtu obyvatel a vlivu člověka na ekologii, politické příčiny a mnoho dalších. Do druhé skupiny jsou řazeny příčiny, na kterých se člověk přímo nepodílí (Jeníček, Krepl, 2003). Hlavními příčinami prohloubení potravinového deficitu v letech 2007 – 2010 podle FAO (2012) byl nárůst cen potravin a ekonomické krize.

2.3.1 Příčiny způsobené člověkem

Z hlediska potravinového problému je důležité zaměřit především na ekologické problémy spojené s degradací půdy, klimatem a nejznámější klimatickou změnou – globální oteplování. Tyto problémy však zdaleka nejsou jediné.

Degradace půdy. Využívání povrchu země, který se skládá z půdy, vody a na ně vázaných rostlin a živočichů, by neměl být v důsledku lidského jednání znehodnocen. Na využívání těchto zdrojů je závislá existence lidstva. Degradaci půdy se podle ministerstva životního prostředí (MŽP, 2013) rozumí částečná nebo úplná ztráta úrodnosti. Znehodnocení kvality nebo množství půdy v důsledku procesu jako je vodní eroze, zamokření, odčerpání živin, rozpad půdní struktury a znečištění. Autoři Jeníček a Foltýn (2010) vymezili lidské aktivity přispívající k degradaci půdy. Jedná se o nepřiměřené zemědělské využití, odlesňování, odstranění přirozené vegetace, časté použití těžké mechanizace, nevhodné osevní postupy a špatné zavlažovací praktiky. Přírodní katastrofy mají rovněž své zásluhy. Jak uvádí Jeníček a Krepl (2003) lidé mohou za potravinové problémy především použitím nevhodných zemědělských praktik, kdy se snaží získat co nejvyšší krátkodobý výnos. Zemědělské praktiky se na degradaci půdy podílí necelými 28 %. Jak připomíná MŽP (2013) degradace ovlivňuje sektory národního hospodářství přímo i nepřímo. Mezi sektory, které ovlivňuje přímo, lze zařadit zemědělství, lesnictví a vodní hospodářství.

Globální oteplování je jedná z klimatických změn, která je úzce spojována s počátkem tzv. industrializace. I když je intenzita dopadů v různých částech planety odlišná, v konečném důsledku pocítíme změny všichni. Současné snahy o řešení globálního oteplování se rozdělují na adaptační opatření a strategie zaměřené na snižování emisí skleníkových plynů v budoucnosti. Adaptací se rozumí snížení ekonomické škody vzniklé vlivem globálního oteplování a zvýšení schopnosti na tuto změnu reagovat. Hlavními příčinami oteplování jsou selhání modelu rozvoje založeného na využívání fosilních paliv, postupné odlesňování a průmyslová přeměna krajiny (Vaculík, 2009). Globální oteplování má nepochybně vliv na zemědělství. Nárůst teplot bude ovlivňovat zemědělské výnosy. Dochází k posunu optimálních pěstebních oblastí, ke zvýšení množství, míry růstu a rozložení mnoha klíčových škůdců. Globální dopady se liší podle nadmořské výšky, typu půdy, plodiny a mnoha dalších místních faktorů (Jeníček, Foltýn, 2010).

Chudoba sama o sobě je vážným globálním problémem, který stojí v pozadí mnoha negativních vývojových tendencí společnosti. Často je spojován s řadou problému, jako je podvýživa, negramotnost, šíření infekčních nemocí a ozbrojené konflikty. Chudoba obecně nastává, když někdo trpí nedostatečným uspokojováním základních potřeb, kdy strádá nedostatkem věcí nezbytných pro lidský blahobyt. V pojetí chudoby lze rozlišit dva základní přístupy, ortodoxní a alternativní (Kaňáková,

2004). Autoři Jeníček a Foltýn (2003) vymezují několik podob chudoby: chronická masová chudoba v nejzaostalejších zemích, chudoba dočasné nezaměstnanosti a chudoba způsobená náhlými přírodními katastrofami. Kuna (2010) pojímá chudobu jako svědomí společnosti. Tvrdí, že je velmi důležité vyvíjet úsilí, aby co nejvíce lidí mělo přístup k dostatečnému množství potravin, nezávadné vodě, vzdělání, zdravotní péči, adekvátnímu přístřeší, a mnoho dalších.

Populační příčiny. Samotná problematika populačního vývoje je velmi složitá. Trendy populačního vývoje napomáhají v odhadech vývoje budoucí poptávky po potravinách, vodě i energii. Počet obyvatel v rozvinutých zemích roste relativně pomalu, nebo dokonce klesá. Problém nastává v celé řadě rozvojových zemí. Jejich populační růst pokračuje nepřiměřeným tempem. Tyto země se vyznačují vysokou mírou chudoby, hladem a migrací (Jeníček, Krepl, 2003).

Politické nepokoje. Politická nestabilita představuje pro investiční akce financované ze zahraničí obrovské riziko. Mnohé režimy měly v minulosti krátké trvání. Změna vládních priorit, nebo nebezpečí znárodnění, představuje pro investory překážku pro dlouhodobé a rozsáhlejší aktivity (Kuna, 2010). V řadě rozvojových zemí se výdaje na vojenské účely zvyšují po celé poválečné období. Země, ve kterých dlouhodobě dochází k válečným konfliktům, občanským nepokojům či terorismu, jsou nejvíce postižené nedostatkem potravin. Výpadky zemědělské produkce, růst cen potravin a nedostatky zásob zasáhnou nejen postiženou oblast, ale i okolní země. Napravení těchto ztrát je dlouhodobou záležitostí (Jeníček, Foltýn, 2003).

Náboženské a kulturní příčiny představují jisté omezení při řešení potravinového problému. Je obecně známo, že muslimové nejedí vepřové maso. Vepř je pro ně nečisté zvíře. Hinduisté zase odmítají jíst hovězí maso (Jeníček, Foltýn, 2003). Jak uvádí Kuna (2010) Indie má největší stavy skotu, avšak využití skoro žádné. Posvátná zvířata jsou v klíčové zemi spíše zdrojem konfliktů než užitků. Existuje celá řada dalších omezení, například Inuité nejedí zeleninu. Pokud jde o přípravu pokrmů, tak určité tabu zachovávají i Židé. Méně známé, přesto však vyskytující se omezení, se týkají žen či možnosti zabíjet zvířata jen při náboženských rituálech (některá etnika subsaharské Afriky). Všechny tyto zvyky tak do určité míry ztěžují odstranění podvýživy. Na druhé straně změna těchto zvyků je často společensky nežádoucí a tamní zemědělství s nimi počítá. K těmto příčinám lze zahrnout i etnické a náboženské konflikty, které bývají často nekonečné a jen obtížně řešitelné.

Růst cen potravin je jednou z aktuálních příčin, která se výrazně podílí na potravinovém problému světa. S rostoucí cenou potravin klesá kupní síla obyvatel. FAO (2011) definovala faktory, které v posledních letech přispěly k nárůstu cen potravin. Mezi nejdůležitější patří výkyvy počasí a přírodní katastrofy. Výrazný podíl zaujímá ekonomický rozvoj a růst velkých rozvojových zemí, především Čína a Indie, kde bohatne střední třída. Dalšími faktory jsou podpora biopaliv, devalvace amerického dolaru, obchodní politika a rostoucí výrobní náklady spojené s nárůstem cen ropy a umělých hnojiv. Vlivem růstu cen ropy a umělých hnojiv na potraviny se zabývali i autoři Jeníček a Foltýn (2003). Poukazují na to, že do cen potravin se zahrnují mimo jiné i náklady spojeny s nákupem nafty potřebné k provozu zemědělských strojů a náklady spojeny s distribucí potravin ke spotřebiteli. Kuna (2010) uvádí navíc ještě nižší úroveň zásob, která přispěla k vyšší cenové hladině potravin na světových trzích.

2.3.2 Příčiny nezávislé na lidských aktivitách

Vliv klimatu – v každém pásu Země existuje dané klima, které lze pokládat z dlouhodobého hlediska za stabilní. Klima představuje důležitý faktor, při rozhodování o pěstování určitých druhů plodin na daném území. Přestože je klima dlouhodobě stabilní, krátkodobě dochází k odchylkám. Nastává období sucha, dochází k zemětřesením, záplavám i přemnožení škůdců (Jeníček, Foltýn, 2003). Změna klimatu má nepochybný dopad na zemědělský sektor. Jak uvádí MŽP (2007) chudé rozvojové země již dnes pocítují negativní dopady klimatických změn. Právě tyto země jsou velmi zranitelné. Jejich podnebí je již nyní v průměru teplejší a trpí i proměnlivostí srážek. Země jsou závislé na zemědělství, které je na změnu klimatu z hospodářských odvětví nejvíce citlivé. V některých zemích vykazuje i více než polovinu HDP. Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO, 2008b) tvrdí, že změna se dotýká jak rostlinné produkce, tak živočišné výroby, rybolovu i zacházení s potravinami, jejich zpracování a obchodování. Extremně náchylná na změnu klimatu je rostlinná produkce. Lze očekávat redukcí výnosů, například ve formě většího poškození úrody. Změna klimatu je přispívající faktor k výskytu různých nemocí, které jsou přičítány houbám, bakteriím, virům a hmyzu. Živočišnou výrobu zasahuje především rostoucí teplota, která působí na zdraví, růst i reprodukci. Se změnou klimatu by se množství produkce rybolovu měnit nemělo. Změna se týká pouze distribuce. Při pátrání po vhodných podmínkách se ryby budou stěhovat z jednoho regionu do druhého. Jevy spojené se změnou klimatu, jsou pro člověka zásadní, ale jen těžko předvídatelné. Nelze se před nimi efektivně bránit.

Výčet těchto příčin samozřejmě není kompletní. Existuje celá řada příčin potravinového problému. Například Kuna (2010) uvádí mnoho faktorů ovlivňující potravinový deficit. Klade důraz na sociální a ekonomickou zaostalost, nízkou produktivitu práce v zemědělství, velmi důležitým je i faktor vlastnictví k půdě, nedostatečný výzkum, dopravní infrastruktura, nízká vzdělanost a nedostatečná podpora žen. Kuna (2007) rovněž poukazuje na ohrožené zdroje potravin z vodních zdrojů. Rybolov je nesmírně důležitý v zemích s nedostatečnou produkcí potravin a snadným přístupem k moři. Například ve východní Asii jsou ryby a mořští živočichové nepřehlédnutelnou složkou stravy. Se zvyšující se poptávkou po rybím mase, roste problém nadměrného rybolovu. U většiny ekonomicky významných druhů ryb (treska) klesají stavy. Odhadované zásoby jsou loveny na hranici, či pod hranicí, jejich biologické reprodukce. Určitou, avšak omezenou možností jak reagovat na zvyšující se poptávku po rybím masu, je umělý chov ryb, tzv. akvakultura.

2.4 Dopady

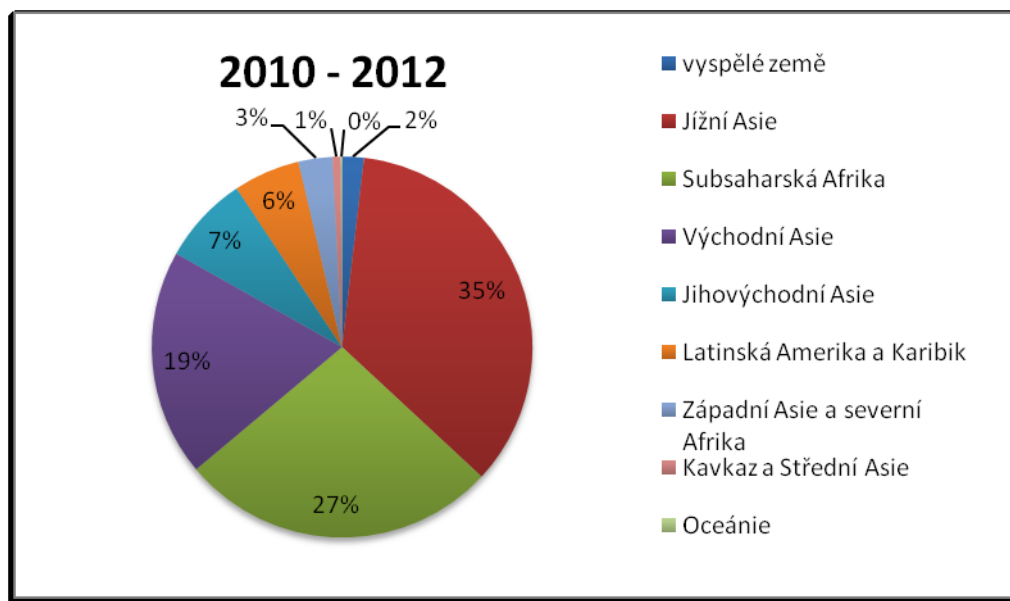
Rozdělení potravinového problému v jednotlivých regionech světa se v čase mění. FAO (2012) ve své zprávě uvedlo problémové regiony světa a jejich vývoj. V letech 1990–1992 bylo na světě kolem 100 milionu podvyživených lidí. Údaje za roky 2010–2012 ukázaly ve většině regionů zlepšení v boji proti podvýživě. Jediný region, ve kterém došlo ke zhoršení stavu, je Subsaharská Afrika. Konkrétní hodnoty jsou uvedeny v tab. 2.1.

Tab. 2.1 - Podvýživa ve světě

Regiony	1990-1992 (počet osob v mil.)	%	2010-2012 (počet osob v mil.)	%
vyspělé země	20	2,0	16	1,8
Jižní Asie	327	32,7	304	35,1
Subsaharská Afrika	170	17,0	234	27,0
Východní Asie	261	26,1	167	19,3
Jihovýchodní Asie	134	13,4	65	7,5
Latinská Amerika a Karibik	65	6,5	49	5,7
Západní Asie a severní Afrika	13	1,3	25	2,9
Kavkaz a Střední Asie	9	0,9	6	0,7
Oceánie	1	0,1	1	0,1
celkem	1000	100,0	867	100,0

Zdroj: FAO, 2012 – vlastní zpracování

Graf 2.1 – Podíl podvyživených lidí v regionech

Zdroj: FAO, 2012 – vlastní zpracování

Ačkoli podíl obyvatelstva trpící hladem od začátku 90. let poklesl, stále žijí stovky milionu hladovějících lidí. Úroveň výživy obyvatelstva světa totiž závisí na počtu obyvatelstva, ekonomické úrovni a úrovni výroby potravin (Jeníček, Foltýn, 2010).

Potravinový problém má nedožrnné dopady na lidský organismus. Existuje mnoho projevů toho problému. Mezi nejznámější lze zmínit akutní hlad, chronický hlad a tzv. skrytý hlad.

Akutní hlad, jinak řečeno hladomor, představuje akutní nedostatek potravin. Nedostatečná potrava z hlediska kvality i kvantity bývá často život ohrožující skutečností. Obvykle bývá doprovázen epidemiemi. Důsledky akutního hladu jsou ničivé. O život připravuje řádově miliony lidí (Jeníček, Foltýn, 2010).

Chronický hlad neboli podvýživa je stavem, kdy dlouhodobé nedostatečné přijímání stravy vede ke snížení imunity, nemocnosti, omezení pracovní aktivity a zkracování délky života. Pro každou zemi jsou vypracovány minimální energetické požadavky stravy (MDER- minimum dietary energy requirements). Tyto požadavky se v jednotlivých letech mění, neboť se odvíjí od aktuální struktury populace (věk, pohlaví). MDER jsou kalkulovány pro lehkou fyzickou aktivitu a nejnižší akceptovatelnou hmotnost vzhledem k dosažené výšce (Kuna, 2012). Světový potravinový program (World Food Program) uvádí, že podvyživená osoba má velké

problémy s fyzickou prací a dokonce mohou být narušeny učební schopnosti. V raném věku totiž vede k nedostatečnému fyzickému i duševnímu vývoji dítěte (WFP, 2013).

Skrytý hlad je stav, kdy lidé trpí podvýživou mikroživin. Jejich strava obsahuje nedostatečné množství vitamínů a minerálních látek. Tyto deficity se většinou vyskytují, když strava obyvatel postrádá pestrost a nezahrnuje dostatečné množství ovoce, zeleniny, mléčných výrobků, masa a ryb. Nejnáchylnější k nedostatkům mikroživin jsou ženy a děti. Ženy kvůli vyšší potřebě železa, obzvláště během těhotenství a plodných let. Děti vlivem rozhodujícího významu mikroživin pro zdravý růst a vývoj. Nejčastější deficitní látky jsou vitamín A, vitamín B, vitamín C, železo, jód, selen a zinek (Jeníček, Foltýn, 2010).

2.5 Způsoby a možnosti řešení

Příčiny potravinového problému a možnosti řešení spolu úzce souvisí. Potravinový problém je natolik rozsáhlou a komplikovanou záležitostí, že jednoduché řešení jednoduše neexistuje. Jak zmiňuje Kuna (2010), v současnosti jsou náměty na zmírnění problémů s nedostatečnou stravou většinou spjaty s publikacemi FAO a dalších přidružených organizací OSN. Jeníček a Foltýn (2003) uvádějí, že ačkoli v posledních několika desetiletích došlo k určitým pokrokům v odstranění akutního hladu, tak co se týče projevů chronického hladu a zajištění potravinové bezpečnosti, je ještě mnoho práce.

Autoři rozdělují soubor individuálních řešení potravinového problému do dvou skupin. První z nich jsou řešení realizována na makroúrovni. Jedná se především o důraz na růst hrubého domácího produktu, zvýšení výkonu zemědělství, stabilizační opatření potravinových zásob a podporu produkce potravin. Druhou skupinou jsou řešení zaměřena na problém chudoby. Zaměřují se na jednotlivé sociální skupiny se snahou zvýšit kupní sílu dané skupiny obyvatel prostřednictvím růstu příjmů.

Jeníček a Foltýn (2010) dělí navíc způsoby řešení potravinového problému podle časového horizontu na krátkodobá, střednědobá a dlouhodobá opatření. Cílem krátkodobých opatření je zabránit nejvážnějším projevům akutního hladu a odstranit tak nebezpečí ztráty lidských životů. V případě vzniku nedostatku potravin je důležitá okamžitá potravinová pomoc, která má významnou roli v krátkodobém horizontu a slouží k překonání nejkritičtějšího nedostatku potravin (neúrody, přírodní katastrofy apod.). Ve střednědobých opatřeních má primární úlohu podpora ekonomického růstu a růstu zaměstnanosti. Součástí opatření jsou stabilizace makroekonomického prostředí,

daňové reformy, odstranění překážek trhu a rozvoj infrastruktury. Pro překonání potravinového problému v dlouhém časovém období je zapotřebí udržitelný ekonomický růst, růst potravinové a zemědělské produkce a existence politiky podporující rozvoj lidských zdrojů a rozšíření sociálních služeb zaměřených na odstranění chudoby. Jeníček a Foltýn (2003) řadí mezi dlouhodobá opatření růst potravinové a zemědělské produkce, zemědělský výzkum a reformy vlastnických vztahů. Jistá řešení nabízí i Kuna (2010), který například uvádí, že růstu zemědělské produkce lze docílit i rozšířením půdního fondu či zlepšením agrotechnických postupů. Zdůrazňuje i důležitost zkušeností v zemědělství, jež se předávají z generace na generaci. Dalšími možnostmi v souvislosti s řešením potravinového problému jsou i ochrana přírodního prostředí, ochrana biodiverzity, rozvoj dopravní infrastruktury, výstavba skladovacích kapacit a zpracovatelských závodů a nutnost využívat mořské zdroje udržitelným způsobem. Klíčový prvek pro řešení vidí v demokratické společnosti, což není lehký úkol, protože vyžaduje vzdělanou společnost. Jeníček a Foltýn (2010) uvádí ještě jednu významnou možnost, a to zlepšit postavení žen. Ženy jsou častěji chudé, podvyživené, negramotné. V řešení toho problému ale často brání kulturní tradice a zákonné překážky.

3 Potravinový problém zemí Afrického rohu

Nutriční problém se řadí mezi nejstarší problémy lidstva. Je významný a velmi viditelný. Přes veškeré technické a technologické pokroky naší civilizace se pořád setkáváme s oblastmi hladomoru. Celý africký kontinent neprodukuje dostatek potravin pro svou výživu a je nejpostiženější oblastí hladu a podvýživy. Země Afrického rohu jsou navíc sužovány ještě častým obdobím silnějšího sucha, válečnými konflikty a kvůli svým nízkým adaptačním kapacitám, jsou velmi zranitelné ve vztahu ke klimatické změně.

3.1 Potravinová situace

Region Afrického rohu je jedním z nejvíce potravinově nejistých regionů světa. Za posledních 30 let byly tyto země alespoň jednou sužovány hladomorem. Potravinový problém úzce souvisí s hranicí zemědělské produkce. Nejvíce ovlivnění potravinovou nejistotou jsou zejména farmáři a pastevci. Není to způsobeno jen jejich nízkou produktivitou, ale i tím, že mají velmi nepatrné potravinové zásoby. Navíc mají skromné úspory a mizivé možnosti jiných zdrojů příjmů. Pro dosažení vyšší potravinové bezpečnosti je proto nezbytné posílit jejich zemědělskou produkci a docílit větší samostatnosti, aby se snížily externí vlivy (FAO, 2013b).

3.1.1 Zemědělská produkce

Africký kontinent ještě do 70. let 20. století fungoval jako zásobárna jak základních, tak i exotických potravin. V důsledku realizace programů strukturálního přizpůsobení se mnohé africké státy začaly věnovat produkci tržních plodin pro vývoz, aby v mezinárodním obchodě naplnily své komparativní výhody. Očekávané výhody liberalizace obchodu se ale nenaplnily a většina venkovského obyvatelstva afrických zemí se potýká s existenčními problémy.

3.1.2 Produkce základních potravin

Země Somálského poloostrova patří mezi země s nejnižší zemědělskou produkcí na světě. Je to způsobeno nedostatečným zavlažováním. Většina farmářů spoléhá na období dešťů. Dle FAO (2013b) je zavlažováno pouze necelé jedno procento obdělávané půdy. Na celém africkém území jsou nízké úrody. To je zpravidla hlavní příčina chronického hladu či akutní potravinové krize. Problémem nemusí být jen nedostatek potravin, ale i jednostranný jídelníček, který může vést k vážným onemocněním. Mezi nejčastější zemědělské produkty patří obilniny, olejniny, luštěniny a okopaniny.

Obilniny – mezi nejdůležitější patří kukuřice, proso, čirok, rýže a pšenice. Kukuřice je klíčovou plodinou celého kontinentu a dominuje jídelníčků například v Etiopii. 95 % produkce je vypěstováno drobnými a středními zemědělci. Je oblíbená jako zdroj energie a používá se i jako krmivo pro zvířata. Pro kukuřici je zásadním problémem stále se opakující sucho. Proso a čirok jsou obilniny značně odolné extrémně vysokým teplotám a dobře snáší dlouhé období sucha. Co se týče pšenice, tak ta je v porovnání s předešlými plodinami náročnější na vnější podmínky a méně odolná výkyvům počasí. Zato má ale vysokou výživnou hodnotu, dlouhou trvanlivost a jednoduše se skladuje.

Olejniny – hned po obilninách jsou druhou největší mezinárodně obchodovatelnou skupinou zemědělských produktů. Semena mohou být používány jak přímo, tak jsou využívány i na lisování oleje. Navíc zbytky po lisování jdou ještě použít jako krmivo pro domácí zvířata, k výrobě tepla nebo jako ochranná vrstva půdy. V Africe se daří především sezamu a podzemnicí olejné.

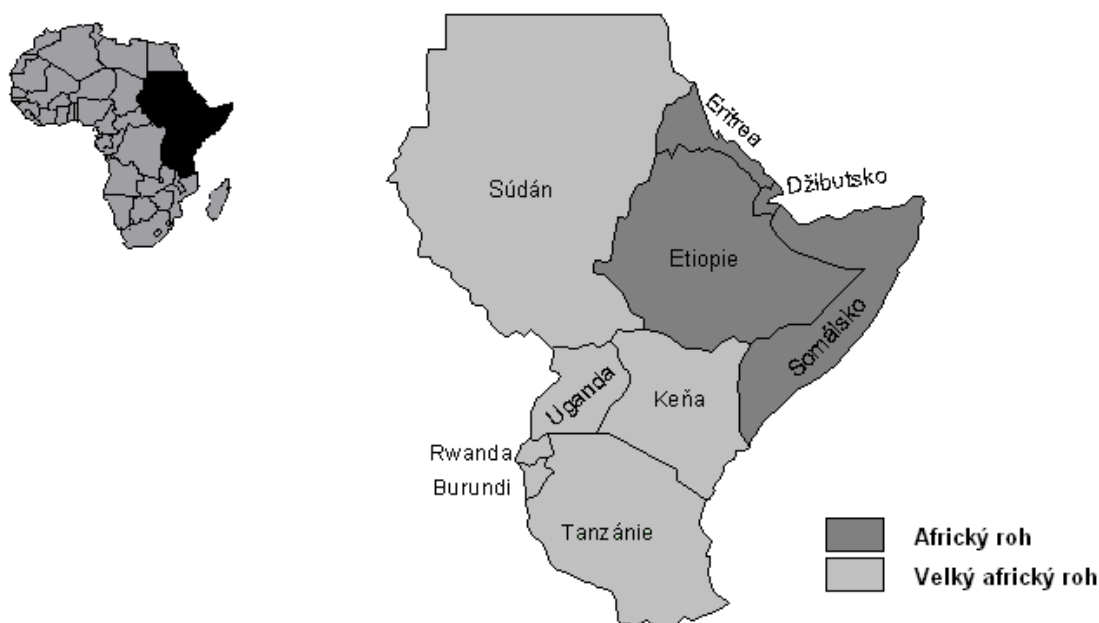
Luštěniny – jsou obvykle pěstovány na okrajových místech. Na nízkou úrodnost má vliv především závislost na zavlažování. Z nutričního hlediska jsou ovšem velmi důležité. Obsahují vysoký podíl bílkovin a jsou tak dobrým zdrojem energie.

Okopaniny – rovněž patří do základního jídelníčku mnoha afrických zemí. Výhodou jejich pěstování je skutečnost, že jsou velmi odolné vůči nevyzpytatelným výkyvům počasí a mohou zůstat uskladněny pod zemí i několik let. Ve východní Africe se daří především kasavě a batátům, což jsou sladké brambory (Glopolis, 2012).

3.2 Charakteristika regionu a jeho produkce

Africký roh (území Somálského poloostrova) je území ve východní Africe, které vybíhá do Arabského moře. Jedná se o nejvýchodnější část Afrického kontinentu. Tento region bývá často vymezen různě. Bez ohledu na jiná členění jsou pro tuto práci pojmem Africký roh označeny pouze čtyři státy, a to Džibutsko, Eritrea, Etiopie a Somálsko. Tyto země se totiž čím dál více dostávají do pozornosti světových médií. Ať jde o přírodní neštěstí či války, přitahují země Afrického rohu veškeré podoby apokalypsy. Navíc představují tyto země zajímavou reprezentativní sbírku, postihující bezmála všechny modely vnitřního (ne)uspořádání, které lze na zbytku černého kontinentu nalézt (Hulicius, 2007). Základní informace o jednotlivých zemích jsou uvedeny v tab. 3.2.

Obr. 3.1 – Geografické vymezení Afrického rohu

Zdroj: Kostner, 2005

Tab. 3.2 – Základní informace o zemích Afrického rohu

	Džibutsko	Eritrea	Etiopie	Somálsko
Hlavní město	Džibuti	Asmara	Addis Abeba	Mogadišo
Počet obyvatel	638 000	3 850 000	65 892 000	10 097 00
Rozloha (km ²)	23 200	93 679	1 127 127	637 657
Zalidnění (obyv./km ²)	31	46	77	15
Měna	džibutský frank	nakfa	birr	somálský šilink

Zdroj: Svojtka & Co., 2005- vlastní zpracování

Pro zhodnocení zemědělské produkce jednotlivých zemí je využito deskriptivní analýzy. Veškerá zpracována data jsou převzata z Faostatu. Faostat je vícejazyčná, online statistická databáze Organizace pro výživu a zemědělství při OSN. Obsahuje údaje zahrnující zemědělství, výživu, rybolov a zemědělské stroje.

Údaje o produkci jsou zpracovávány pro každý rok zvlášť a jsou řazeny sestupně podle hodnoty. Celková hodnota pro jakékoliv zboží je vypočtena pomocí platné mezinárodní komoditní ceny. Tyto ceny jsou aplikované, aby se zlepšily a usnadnily mezinárodní srovnávací analýzy produktivity. Nejnovější zpracována data jsou z roku 2011 (Faostat, 2013).

3.2.1 Džibutsko

Džibutsko je malý pouštní stát při ústí Rudého moře do Adenského zálivu, ležící mezi Eritreou, Etiopií a Somálskem. Je to jedna z nejmenších zemí Afriky ležící ve východní části kontinentu. Slouží jako důležitý přepravní uzel mezi východní Afrikou, tzv. Africkým rohem a územím Evropy, Blízkého východu a Asie (CIA, 2013a).

Většina území Džibutska je tvořena vyprahlou pouští s občasnými oázami a slanými jezery (největší Abhe, plocha 360 km²). Proto také téměř tři čtvrtiny populace žijí v hlavním městě nebo jeho blízkém okolí. Zbytek obyvatelstva tvoří převážně pastevcí dobytka.

Tamní ekonomika je založená na službách a aktivitách spojených se strategickým umístěním státu. Profituje z výhodné polohy hlavního města na křižovatce Rudého moře a Adenského zálivu (Svojtko & Co., 2005). Centrem ekonomického dění je mezinárodní přístav a letiště v hlavním městě Džibuti. Přes 70 % přístavní aktivity představuje import a export s Etiopií (CIA, 2013a).

Hrubý domácí produkt je z velké části (asi 82 %) tvořen službami. Hlavním zdrojem příjmů jsou služby džibutského přístavu a mezinárodního letiště. Velkoobchod i maloobchod jsou v soukromých rukou. Nevyužitý potenciál představuje turistika, a to především díky chybějící infrastruktuře. Země se navíc nyní potýká s nálepkou nehostinné a příliš drahé země. Džibutský průmysl přispívá podle odhadů ke tvorbě HDP pouze 16 %. V zemi existují desítky malých podniků a dílniček. Jedinou továrnou, která odpovídá vyspělým standardům, je výrobní závod Coca-Coly. Nerostné bohatství se netěží. Jedinou výjimkou je sůl kolem jezera Assal. Co se týče zemědělství, tak jeho podíl na HDP je asi 2 %. Velký význam má chov dobytka nomádským obyvatelstvem, jelikož půdu tvoří převážně sopečná poušť. Potenciál ročních výlovů ryb a jiných oceánských živočichů je využíván asi z jedné padesátiny, což je okolo 50 tis. tun (MZV, 2013a).

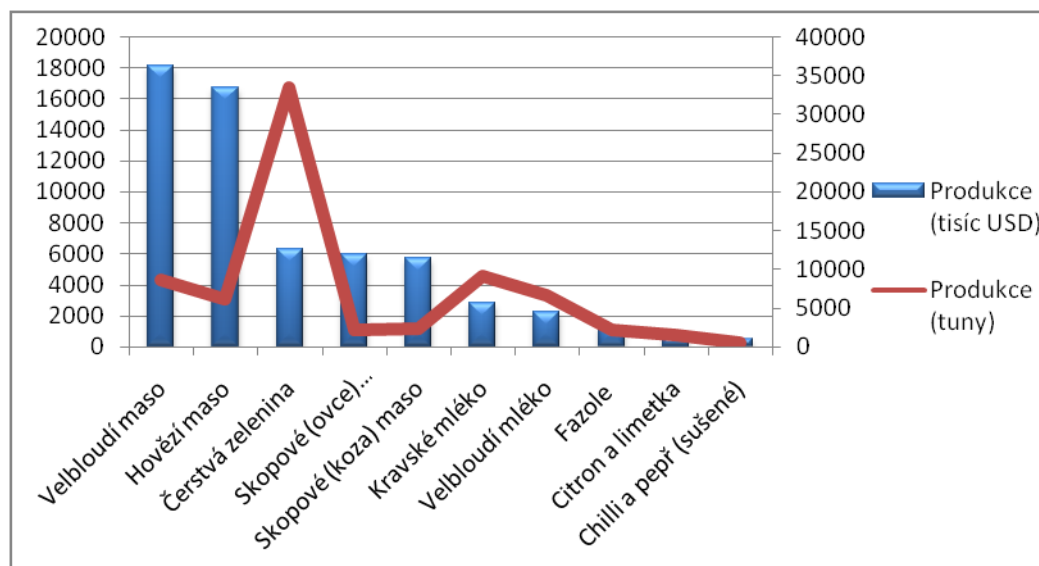
Džibutská produkce

Díky nepříznivým klimatickým podmínkám zajišťuje tamní zemědělská produkce pouze asi jednu čtvrtinu domácí spotřeby. I když zaměstnává více než dvě třetiny obyvatelstva, tak největší překážkou rozvoje je zejména nedostatek vody na zavlažování. Důležitým prvkem je pastevectví. Chovají se především ovce, kozy, skot a velbloudi.

Nejvyšší hodnotu produkce v roce 2011 představuje velbloudí maso, a za ním hned v závěsu maso hovězí. Ve velkém množství se pěstuje zelenina a luštěniny (ty se například umístily na 8. pořadí). Významný podíl na produkci představuje i maso skopové, jak ovčí tak kozí. Nedílným prvkem produkce je samozřejmě výroba mléka, které je neoddělitelnou částí tamní výživy. 10 produktů s nejvyšší hodnotou znázorňuje graf 3.2. Pro kompletní přehled je v příloze č. 3 uvedena tabulka produkce Džibutska pro rok 2011.

Pro zajímavost, v roce 2011 bylo Džibutsko 11. největším světovým producentem velbloudího masa, na 15. příčce v produkci velbloudího mléka a na 40. místě v produkci ibišku.

Graf 3.2 – Top 10 produktů Džibutska v roce 2011

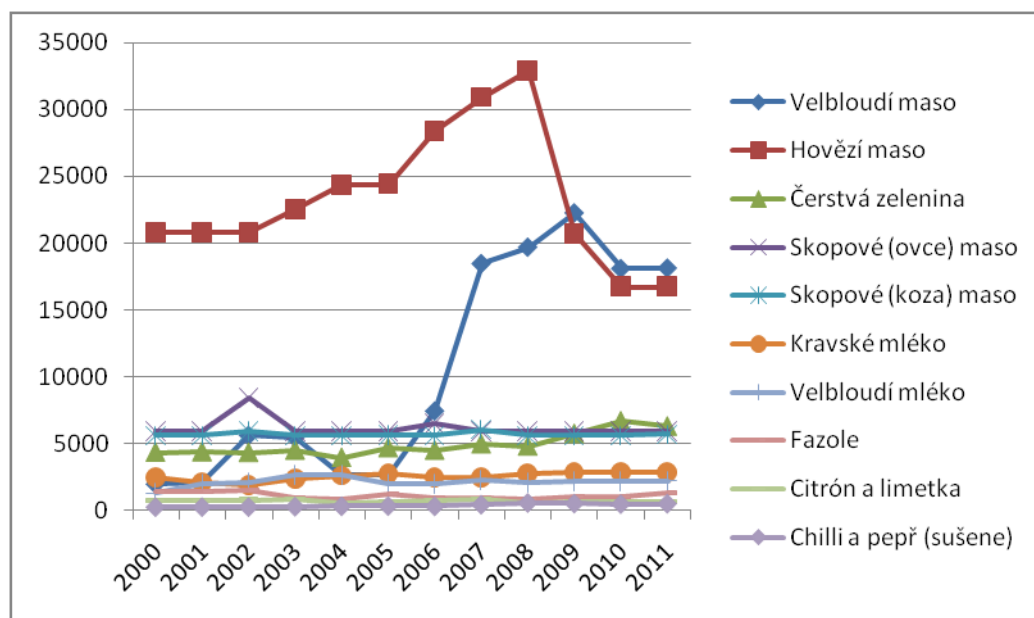
Zdroj: Faostat, 2013a – vlastní zpracování

Vývoj většiny sledovaných komodit je během let 2000-2011 poměrně stabilní. Největší nárůst produkce byl zaznamenán u velbloudího masa a největší pokles u masa hovězího. Průměrná produkce komodit, maximální a minimální hodnoty jsou za sledované období uvedeny v tab. 3.3. Prvních 9 let sledovaného období bylo na první příčce v produkci hovězí maso. Až v roce 2009 jej předčilo maso velbloudí, které si prozatím udržuje přední příčku. Ostatní sledované produkty udržovaly produkci okolo svého průměru. Vývoj produkce je znázorněn v grafu 3.3 a konkrétní hodnoty viz příloha č. 4.

Tab. 3.3 – Průměrná produkce (2000-2011)

	Komodita	Ø produkce (tisíc USD)	min	max
1	Velbloudí maso	10388,25	1978	22295
2	Hovězí maso	23350,17	16719	32947
3	Čerstvá zelenina	4677,12	3971	6713
4	Skopové (ovce) maso	5437,89	5947	8409
5	Skopové (koza) maso	5128,56	5631	6072
6	Kravske mléko	2426,68	1910	2862
7	Velbloudí mléko	1994,11	1352	2677
8	Fazole	926,66	830	1503
9	Citrón a limetka	581,53	554	813
10	Chilli a pepř (sušené)	399,00	273	577

Zdroj: Faostat, 2013a – vlastní zpracování

Graf 3.3 – Vývoj top 10 produktů Džibutska v letech 2000-2011

Poznámka: hodnoty jsou uváděny v tisících USD

Zdroj: Faostat, 2013a – vlastní zpracování

3.2.2 Eritrea

Eritrea je jedním z nejmladších států Afriky. V roce 1952 byla rozhodnutím OSN předána Etiopii, což následně vedlo k třicetileté válce obyvatel Eritreje za nezávislost. Konflikty byly úspěšně završeny až v roce 1993, kdy Eritrea získala nezávislost. Ovšem během tohoto období zemřely stovky tisíc lidí, byly zničeny lesy i většina infrastruktury (Svojtko & Co., 2005).

Eritrea patří mezi nejchudší státy světa a je silně závislá na zahraniční rozvojové a humanitární pomoci. Špatný stav ekonomiky je způsoben především vlivem války za nezávislost (do roku 1993), války s Etiopií (1998–2000) a nedávného katastrofálního sucha. Negativní dopad má také vysoká izolace politiky vládnoucího režimu a především naprosté uzavření etiopského trhu pro eritrejské produkty. Určitou překážkou pro následný ekonomický rozvoj jsou i ekonomické sankce OSN (MZV, 2013b).

Důvodem udělení sankcí je údajné financování somálských teroristických a odbojových skupin, stejně jako nedodržování základních práv a svobod občanů (Kalát, 2013).

Struktura tvorby HDP je v ostrém kontrastu se strukturou zaměstnanosti. Eritrejský průmysl přispívá dle odhadů k HDP okolo 22 %. Země má poměrně velké, avšak málo využívané nerostné bohatství. Velkým bohatstvím země je zlato, jehož zásoby se odhadují okolo 17 tun. Dalšími těžitelnými nerosty jsou azbest, kaolin a mramor. Zpracovatelský průmysl zde má poměrně dobrou úroveň. Stále se vyrábí nábytek, cigarety, nápoje, textilní a kožené výrobky, obuv, stavební materiály a další. Zastoupen je i chemický a tiskařský průmysl. V posledních letech dochází k rozvoji těžebního průmyslu, a oproti ostatním sektorům se zde daří prosazovat i zahraničnímu kapitálu. Eritrea je zejména zemědělskou zemí. Zemědělství, pastevectví a rybolov zaměstnávají přes 80 % obyvatelstva, avšak jejich produktivita je velmi nízká. K tvorbě HDP přispívají pouze 14 %. Největšími překážkami zemědělství jsou půdní eroze, nedostatek přirozené vláhy a zavlažování. Skoro 50 % rozlohy země tvoří pastviny. Lze na nich najít početná stáda skotů, ovcí, koz a velbloudů. Rybářství v Rudém moři představuje velký hospodářský potenciál. Největší část HDP (dle odhadů 63 %) tvoří služby, ale jako v mnoha afrických zemích nejsou na vysoké úrovni. Kotvou je strategická poloha Eritreje a dva významné přístavy – Asab a Masawa. Za jeden z pilířů své budoucí prosperity pokládá Eritrea turistiku (MZV, 2013b).

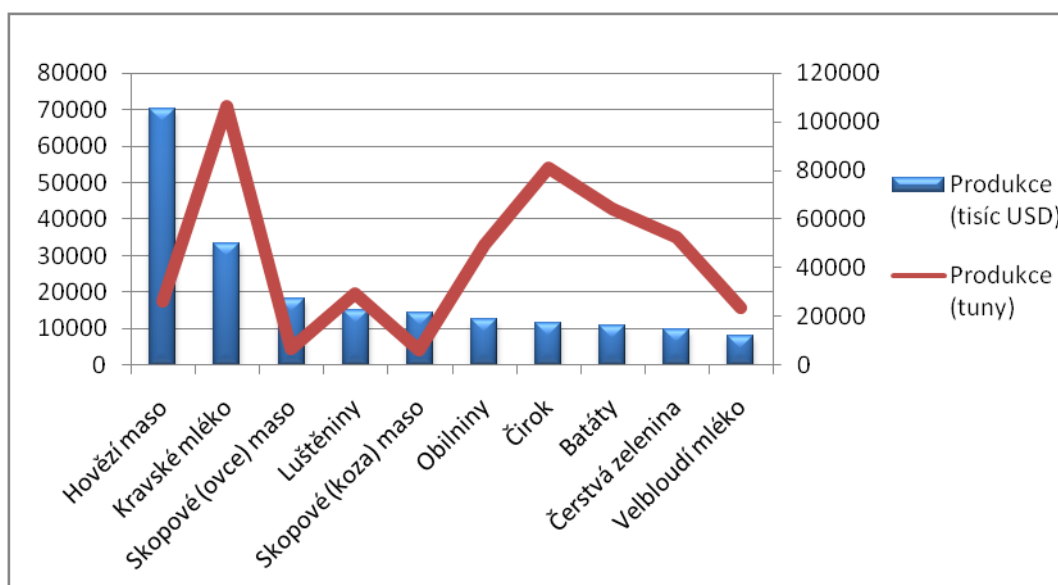
Eritrejská produkce

Eritrejské klimatické podmínky jsou velice rozmanité. Je to dáno především velkými rozdíly v nadmořské výšce. I proto v porovnání se západním světem je tamní zemědělství silně zaostalé. Převažuje zde samozásobitelské hospodářství závislé na dešťových srážkách. Důležitým prvkem hospodářství je rovněž pastevectví. Zejména chov ovcí, skotu, koz a velbloudů.

Obdobně jako u Džibutska zaujímá první místo v produkci v roce 2011 hovězí maso. Druhou příčku obsadilo kravské mléko. Důležitou složkou tamní produkce jsou luštěniny, obilniny, olejniny a čerstvá zelenina. Typickou komoditou území je čirok a proso. Produkce batátů se v daném roce umístila na 8. místě, ale oproti předchozím rokům je zaznamenán mírný pokles produkce. Hodnoty produkce 10. nejlepších komodit znázorňuje graf 3.4. Konkrétní hodnoty produkce viz příloha č. 5.

Pro zajímavost v roce 2011 byla Eritrea 4 největším světovým producentem obilnin. Dostala se mezi 20 největších producentů luštěnin a umístila se i mezi prvních 25 producentů olejin.

Graf 3.4 – Top 10 produktů Eritreje v roce 2011

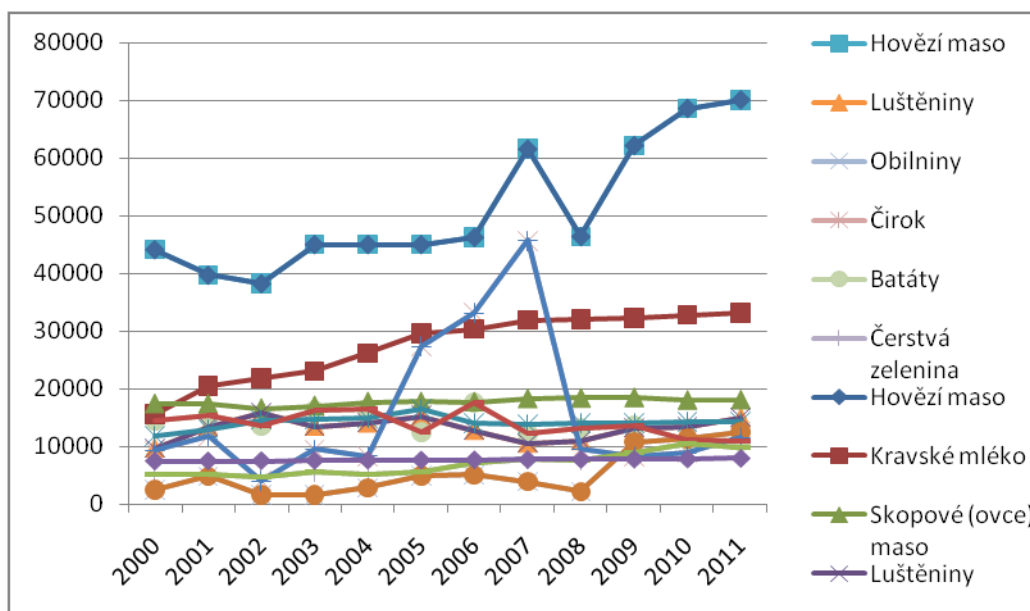
Zdroj: Faostat, 2013a – vlastní zpracování

Většina komodit nezaznamenala velké výkyvy v produkci během sledovaného období. Produkty jako velbloudí mléko, skopové (ovce) maso, batáty a luštěniny se od své průměrné hodnoty produkce nikterak neodchylovaly. Výrazný nárůst produkce však zaznamenalo hovězí maso. To svou produkci zvedlo během sledovaného období o téměř 50 %. Nárůst produkce zaznamenal i čirok, zejména v letech 2005-2007 a v posledních letech roste i produkce obilnin. Průměrné hodnoty produkce, minima i maxima jsou uvedeny v tab. 3.4. Vývoj 10 produktů s nejvyšší hodnotou produkce je znázorněn v grafu 3.5 a konkrétní hodnoty viz příloha č. 6.

Tab. 3.4 – Průměrná produkce (2000-2011)

	Komodita	Ø produkce (tisíc USD)	min	max
1	Hovězí maso	51039,83	38279	70079
2	Kravné mléko	27496,50	15603	33235
3	Skopové (ovce) maso	17739,08	16609	18463
4	Luštěniny	13195,58	9722	15897
5	Skopové (koza) maso	14231,25	11894	16572
6	Obilniny	5415,08	1605	12614
7	Čírok	15691,33	4093	45761
8	Batáty	13942,25	10934	17562
9	Čerstvá zelenina	6927,75	4711	10510
10	Velbloudí mléko	7720,58	7505	7999

Zdroj: Faostat, 2013a – vlastní zpracování

Graf 3.5 – Vývoj top 10 produktů Eritreje v letech 2000-2011

Poznámka: hodnoty jsou uváděny v tisících USD

Zdroj: Faostat, 2013a – vlastní zpracování

3.2.3 Etiopie

Etiopie, dříve známá pod názvem Habeš, patří mezi nejstarší státy světa. Na africkém kontinentě je specifickým státním útvarem, který s výjimkou krátké italské okupace v letech 1936–1941 nikdy nebyl trvale kolonizován evropskými mocnostmi (Baar, 2002).

Etiopie je doposud jednou z nejchudších zemí světa. Je orientována převážně na extenzivní zemědělství a patří mezi země silně závislé na zahraniční rozvojové

a humanitární pomoci. V současné době zaznamenává poměrně stabilní růst HDP, většinou okolo 7 – 10 % ročně. Proces industrializace je zde silně podporován etiopskou vládou (MZV, 2013c).

Etiopská ekonomika je založena na zemědělství, které představuje okolo 50 % HDP a zaměstnává přes 80 % ekonomicky aktivního obyvatelstva. Veškerou půdu má ve vlastnictví stát, který ji zájemcům pronajímá (CIA, 2013b). Etiopie má významný potenciál vzhledem k oblastem úrodné půdy, na většině míst dostačující srážky a především velké množství levné pracovní síly. Tohoto potenciálu si v posledních letech začali všimnout zahraniční investoři. Hlavními zemědělskými produkty kromě kávy jsou kukuřice, luštěniny a například bavlna. Navíc v Etiopii lze najít největší stáda dobytka a chovných zvířat v Africe (přibližně 150 mil. kusů). Přes postupnou efektivizaci zemědělství a využívání půdy je Etiopie částečně závislá na dovozu určitých zemědělských komodit. Průmysl jde zde docela zaostalý. Zaměstnává okolo 5 % ekonomicky aktivního obyvatelstva a ke tvorbě HDP přispívá pouze necelými 12 %. Přes patrně velké a významné nerostné bohatství je zde těžební průmysl poměrně nerozvinutý. Zpracovatelský průmysl je soustředěn především v hlavním městě a jeho blízkém okolí. Největší význam má potravinářský průmysl. Další významná rozvíjející se odvětví jsou textilní, kožedělný, tabákový a chemický průmysl. Služby podle statistik vytvářejí 39 % HDP a zaměstnávají přibližně 10 % obyvatel. Za jeden z hlavních pilířů budoucí prosperity pokládá Etiopie cestovní ruch. Nechybějí historické i přírodní unikáty, problémem je však nedostatečně vyvinutá dopravní i turistická infrastruktura (MZV, 2013c).

Etiopská produkce

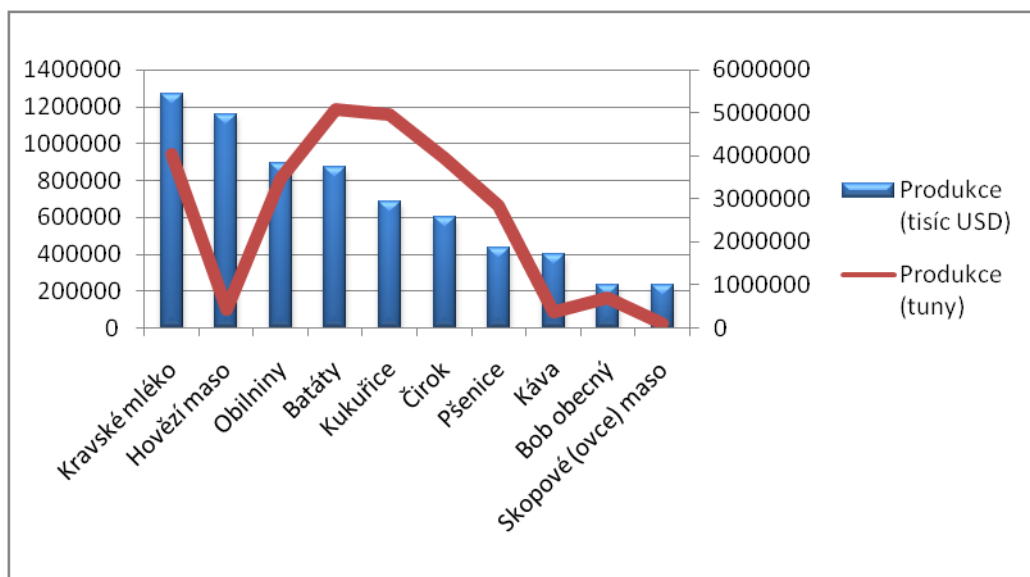
Etiopské zemědělství opět patří mezi silně zaostalé. Jeho produkce je kvůli suchu a válce nedostatečná a většina potravin se musí dovážet. Jak již bylo zmíněno, téměř veškerou půdu vlastní stát, který ji zájemcům pronajímá. Zemědělská výroba je minimálně mechanizována a úroda je silně závislá na dešťových srážkách. V posledních letech je půda častěji pronajímána zahraničním investorům, kteří zde zakládají rozsáhlé plantáže na pěstování kávy, čaje, zemědělských biopaliv a květin. Výroba kávy představuje pro etiopské hospodářství jedno z nejdůležitějších odvětví, které přináší do státního rozpočtu více než 25 % všech příjmů.

V zemi se nachází největší stádo skotu, což jde vidět i na zdejší produkci. V roce 2011 představuje první a druhé místo kravské mléko spolu s hovězím masem. Hodnoty těchto dvou komodit silně převyšují produkci ostatních zemí Afrického rohu.

Dominantními plodinami jsou zde čirok, bavlna, kukuřice a obilniny. Deset komodit s největší produkcí jsou znázorněny v grafu 3.6 a konkrétní hodnoty viz příloha č. 7.

Etiopie je světovou jedničkou v produkci vikve, batátů a obilnin. Na druhém místě v pěstování bobu a třetí místo v produkci velbloudího mléka, čiroku a chmele. Patří mezi první desítku světových producentů v mnoha komoditách například olejnin, káva, papája, cizrník beraní, sezamové semínko a mnoho dalších.

Graf 3.6 – Top 10 produktů Etiopie 2011

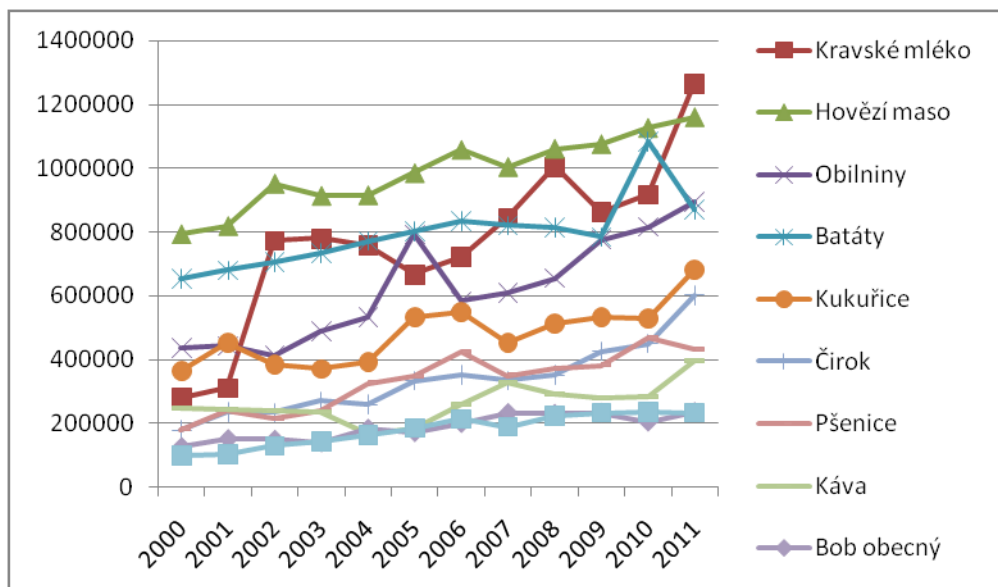
Zdroj: Faostat, 2013a- vlastní zpracování

Etiopie je jedinou zemí, ve které docházelo u všech 10 komodit s největší produkcí k růstu vyprodukovaného objemu. Vývoj ukazuje i graf 3.7. Nejvyšší nárůst je registrován u produkce kravného mléka, jde o neskutečný růst o téměř 350 %. Další komoditou, u které bylo ve sledovaném období dosaženo růstu, byly obilniny. Obecně se však dá říct, že se Etiopané potýkají v posledních letech s klesající úrodností. Je to způsobeno značnou degradací půdy, masivním odlesňováním a ztrátou biodiverzity. Situaci navíc zhoršuje i klimatická změna, kvůli níž dochází k nepravidelným výkyvům počasí a obdobím sucha. Hodnota produkce je zaznamenána v příloze č. 8.

Tab. 3.5 – Průměrná produkce (2000-2011)

	Komodita	Ø produkce (tisíc USD)	min	max
1	Kravné mléko	766224,83	280855	1266344
2	Hovězí maso	989055,50	794394	1160146
3	Obilniny	619922,50	411997	894514
4	Batáty	796083,25	652971	1082869
5	Kukuřice	479191,33	363459	682277
6	Čirok	335573,25	178550	602435
7	Pšenice	331417,92	181609	467057
8	Káva	264172,58	167784	398125
9	Bob obecný	187715,67	126070	234977
10	Skopové (ovce) maso	180142,75	99109	236989

Zdroj: Faostat, 2013a – vlastní zpracování

Graf 3.7 – Vývoj top 10 produktů Etiopie v letech 2000-2011

Poznámka: hodnoty jsou uváděny v tisících USD

Zdroj: Faostat, 2013a – vlastní zpracování

3.2.4 Somálsko

Somálsko, tak jak ho známe nyní, bylo v roce 1960 vytvořeno z bývalých kolonií nazvaných Italské a Britské Somálsko. Tento vyprahlý a válkami sužovaný stát se řadí mezi nejchudší země světa. Povrch Somálska je tvořen zejména hornatými planinami. Více než polovina obyvatel žije kočovným způsobem života. Stěhuje se se svými stády za lepší pastvou. V roce 1991 byl svržen diktátorský režim, který byl u moci téměř

22 let. Od té doby je tato země zmítána politickými nepokoji. Ničivá sucha a hladomory uvrhly Somálce do zoufalé chudoby (Svojtko & Co., 2005).

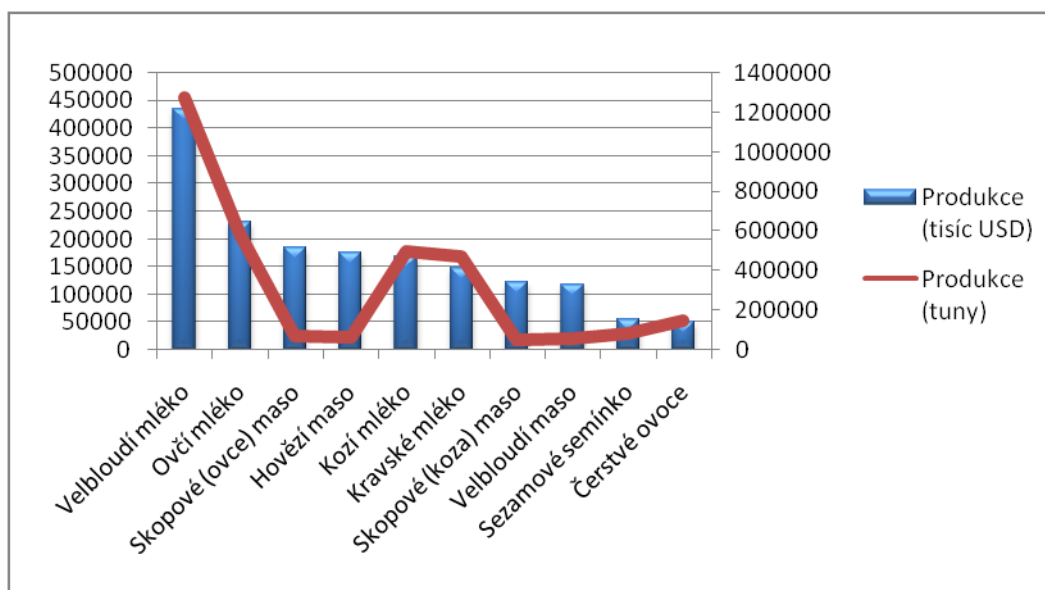
Navzdory nedostatku efektivní národní vlády, Somálsko udržuje zdravou neformální ekonomiku, která je z velké části založena na chovu hospodářských zvířat. Zemědělství je zde nejdůležitějším sektorem ekonomiky. Zemědělství, zejména chov hospodářských zvířat, zde tvoří asi 40 % HDP a představuje více než 50 % exportních příjmů. Není tedy pochyb, že představuje i nejdůležitější zdroj obživy. Chovají se zejména velbloudi, skot, ovce a kozy (CAI, 2013c). Základní vývozní položkou jsou banány, při jejich pěstování slouží zavlažovací systémy i moderní stroje. Další komodity určené pro tamní spotřebu jsou kukuřice, rýže, fazole – jejich výnosnost je však velmi malá. Průmysl je v Somálsku minimální a omezuje se jen na tzv. lehký průmysl, tj. textilní průmysl, zpracování ryb, rafinace cukru, výrobu uměleckých předmětů a stavbu menších plavidel. V zemi existují také služby, avšak v minimální míře a omezují se na maloobchodní činnost a bankovníctví (MZV, 2013d).

Somálská produkce

Zemědělství, jako v ostatních zemích Afrického rohu, je i zde sice nejdůležitějším, zato stále zaostalým odvětvím hospodářství. Během posledních dvou dekád zde proběhlo mnoho významných zemědělských projektů, které se týkaly například zavlažování, zpracování cukru a masa.

Typická produkce Somálska zahrnuje mléko, maso (velbloudí, ovčí, popřípadě kozí), zeleninu, luštěniny, olejniny, banány a cukrová třtina. Zejména velbloudí mléko zaujímá důležitou roli ve výživě obyvatelstva. Nejběžnější formou spotřeby je buď mléko čerstvé, nebo kvašené. Z velké části je zemědělství založeno na chovu dobytka. Lze to zpozorovat i na grafu 3.8, který znázorňuje 10 komodit s největší produkcí v roce 2011. Přesné hodnoty produkce za rok 2011 jsou uvedeny v příloze č. 9.

Somálsko bylo v roce 2011 světovou jedničkou v produkci velbloudího masa a mléka. V produkci velbloudího mléka si tuto pozici udržuje již řadu let. Kdežto v produkci velbloudího masa byla v posledních letech na druhé příčce, první místo ve světové produkci získal Súdán.

Graf 3.8 – Top 10 produktů Somálska 2011

Zdroj: Faostat, 2013a – vlastní zpracování

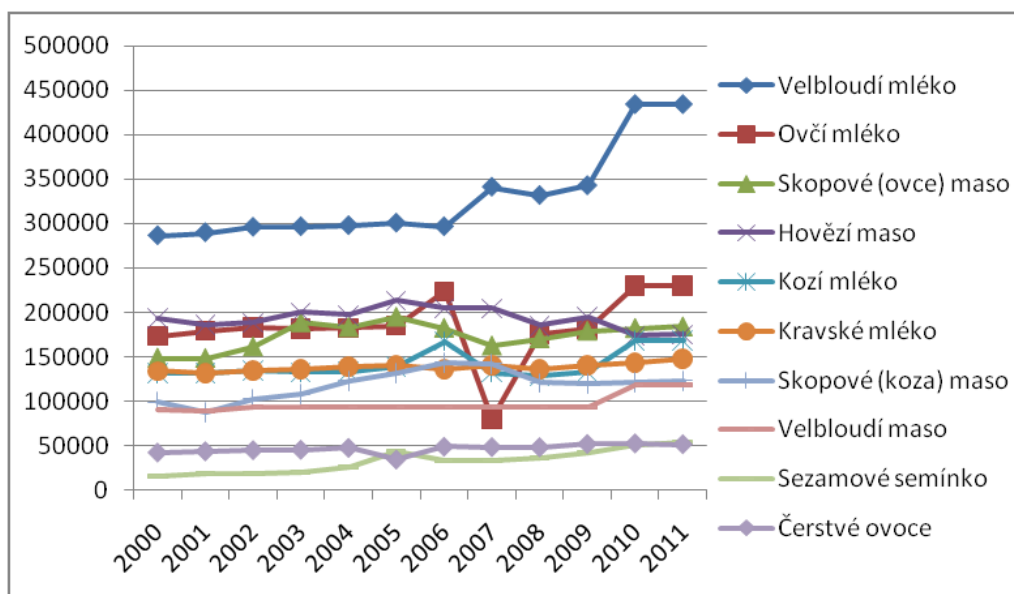
V Somálsku je dominantní komoditou velbloudí mléko. Jak již zde bylo zmíněno, Somálsko je v posledních letech světovou jedničkou v produkci této komodity. Zbýlých devět komodit vykazuje poměrně stabilní hodnoty, které se pohybovaly kolem průměrné produkce. Až na výkyv ovčího mléka v roce 2007, kdy hodnota produkce klesla oproti předcházejícímu roku o téměř 60 %. Bylo to způsobeno obdobím sucha, kdy nebylo dostatek potravy pro stáda. Grafické znázornění vývoje 10 hlavních komodit je nastíněn v grafu 3.9 a konkrétní hodnoty viz příloha č. 10.

Tab. 3.6 – Průměrná produkce (2000-2011)

	Komodita	Ø produkce (tisíc USD)	min	max
1	Kravné mléko	329158,83	286416	434806
2	Hovězí maso	183671,33	80493	229910
3	Obilniny	173924,92	148361	194981
4	Batáty	193165,25	174162	213366
5	Kukuřice	141264,92	128230	167991
6	Čirok	138520,92	131690	148229
7	Pšenice	118289,75	87498	142853
8	Káva	96673,58	88931	117960
9	Bob obecný	32748,25	15187	54217
10	Skopové (ovce) maso	46256,17	33946	52178

Zdroj: Faostat, 2013a – vlastní zpracování

Graf 3.9 – Vývoj top 10 produktů Somálska v letech 2000-2011

Poznámka: hodnoty jsou uváděny v tisících USD

Zdroj: Faostat, 2013a – vlastní zpracování

4 Země Afrického rohu a jejich situace v zemědělství a na trhu s komoditami

Pro země Somálského poloostrova je zemědělství životně důležitá část hospodářství. Zaměstnává mnohdy až 80 % ekonomicky aktivních obyvatel. Pro většinu žijících lidí tedy znamená jedinou formu obživy. Region je však těžce zkoušen nepříznivými přírodními podmínkami. V posledních letech navíc dochází ke zhoršení situace. Ta je komplikována rychlým populačním růstem a rostoucí kmenovou a náboženskou sebeidentifikací, která vytváří celý komplex problémů.

Navíc se země Afrického rohu zaměřují v posledních letech na produkci tržních komodit, a produkce základních potravin je tak ještě víc omezena. Potravinová bezpečnost se proto stala silně závislá na dovozu potravin.

4.1 Výživová situace

Východní Afrika má opravdu silně zaostalé zemědělství. Jeho důsledkem je i nezáviděníhodný podíl počtu chronicky podvyživených lidí mezi všemi regiony subsaharské Afriky. Jedná se o dlouhodobou záležitost, bez naděje na významné zlepšení životních podmínek místních obyvatel v příštích letech. Kritická situace je především v Somálsku. Část Somálska označila OSN v září 2011 za oblast hladomoru. Ovšem i ostatní země Afrického rohu zápasí s nedostatkem potravin (Kuna, 2012).

FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations), je organizace pro výživu a zemědělství při OSN, která podává souhrnné informace o výživové situaci v jednotlivých zemích. Zpočátku jsou uváděny pouze odhady za celý svět, případně za jednotlivé kontinenty či skupiny zemí. S určitým časovým zpožděním jsou tyto odhady zpřesňovány a kompletní informace jsou publikovány v následujících zprávách.

Vývoj v Africkém rohu od 90. let 20. století, co se týče počtu chronicky podvyživených osob, znázorňuje tab. 4.7 (hodnoty uvedeny v procentech k celkovému počtu obyvatel ukazuje tab. 4.8). Od počátku 90. let minulého století počet lidí s nedostatečnou stravou v Etiopii vždy překročil hranici 30 milionu. I když je do období 2006-2008 zaznamenán mírný pokles, tak tento počet zůstává enormně vysoký a v celé Africe je překonán pouze Demokratickou republikou Kongo. Jedinou zemí, ve které se během sledovaného období počet chronicky podvyživených zvýšil, je územně i populačně menší Eritrea. Aktuální databáze FAO za Somálsko údaje neposkytuje.

V sousedních zemích je potravinový problém rovněž závažný. Zatímco v Súdánu došlo při srovnání průměru let 1990-1992 a 2006-2008 ke snížení počtu chronicky podvyživených, v Keni se počet postižených zvýšil z 8,1 milionu osob na 12,4 milionu osob.

Tab. 4.7 – Počet chronicky podvyživených osob v zemích Afrického rohu (mil. osob)

Stát / Průměr let	1990-1992	1995-1997	2000-2002	2006-2008
Džibutsko	0,3	0,3	0,3	0,2
Eritrea	2,1 (a)	2,1	2,7	3,1
Etiopie	34,6 (a)	36,3	32,4	32,6
Somálsko	4,9	6,6	6,2	neuv.

Poznámka: (a) Etiopie a Eritrea – v období 1990-1992 ještě zahrnovalo společný stát, proto jde o podíl podvyživených na území budoucích samostatných států

Zdroj: FAO, 2011- vlastní zpracování

Země Afrického rohu mají velmi vysoký podíl chronicky podvyživených osob k celkové populaci. Hodnota tohoto ukazatele za Eritreu byla v období 2006-2008 druhou nejvyšší za všechny samostatné státní útvary sledované FAO. I přes příznivý trend v Džibutsku a Etiopii zůstává situace kritická. V Somálsku již hodnota z let 2000-2001 signalizovala hospodářské, společenské a humanitární selhání.

V sousedních zemích byl podíl chronicky podvyživených k celkové populaci v Keni 33 % a v Súdánu 22 % (Kuna, 2011).

Tab. 4.8 – Počet chronicky podvyživených osob v zemích Afrického rohu (%)

Stát / Průměr let	1990-1992	1995-1997	2000-2002	2006-2008
Džibutsko	60	50	40	26
Eritrea	67 (a)	64	70	65
Etiopie	69 (a)	62	48	41
Somálsko	67	75	71	neuv.

Poznámka: (a) Etiopie a Eritrea – v období 1990-1992 ještě zahrnovalo společný stát, proto jde o podíl podvyživených na území budoucích samostatných států

Zdroj: FAO, 2011 – vlastní zpracování

4.2 Aktuální situace v zemědělství zemí Afrického rohu

Pomoc africkým zemím se stává častým tématem nejvyspělejších států i světových organizací. Všichni se shodují na tom, že je třeba pomoci africkým zemědělcům, aby dokázali uživit sebe a jednou snad i celou Afriku.

Africké zemědělství se potýká vedle chyb z minulosti s řadou dalších závažných problémů. Srážky jsou nepravidelné, zavlažovacích systémů je málo, vyčerpaná půda potřebuje více organických a minerálních hnojiv. Farmáři nemají přístup ke kvalitnímu osivu a špatný stav silnic často ztěžuje kontakt s okolním světem. Během posledních třiceti let navíc africké vlády značně omezily programy na podporu zemědělství. Donutil je k tomu tlak mezinárodních institucí, které by jim jinak neposkytly úvěry. Rozvojová pomoc do zemědělství byla rovněž postupně snižována (v roce 1980 bylo do zemědělství nasměrováno 17 % světové rozvojové pomoci, kdežto v roce 2006 pouze 3 %). Přitom skoro tři čtvrtiny chudých lidí se živí právě jako drobní zemědělci (Balajová, 2008).

V beznadějně situaci se vzhledem ke katastrofální kombinaci ozbrojeného konfliktu, sucha a následků nedávných ekonomických a potravinových krizí ocitli obyvatelé oblasti Afrického rohu. Navíc podle Mezinárodního fondu pro zemědělský rozvoj (IFAD) je současné sucho v zemích Afrického rohu nejhorší za posledních 60 let (OSN, 2011).

4.2.1 Potravinová krize

Potravinovými a ekonomickými krizemi, které probíhaly v letech 2006-2008, byly hluboce ovlivněny právě malé importní země. V určitých částech světa, jako například v zemích Afrického rohu, tyto krize ještě stále probíhají a jejich následky jsou ničivé.

Organizace pro výživu a zemědělství při OSN ve své zprávě *The State of Food Insecurity in the World* zdůrazňuje, že dopad měnících se světových cen na potravinovou bezpečnost domácností a výživu je velice specifický. Dopad závisí na druhu zboží, národní politice, která ovlivňuje cenový přenos ze světových trhů vnitřním trhům, demografické a výrobní charakteristické rysy domácností a řady dalších faktorů. Zpráva rovněž zdůrazňuje význam zlepšování jak krátkodobé (přístup k potravinám), tak střednědobé (výroba potravin) potravinové bezpečnosti. Krátkodobý přístup je nejdůležitější pro nejchudší rodiny, jelikož přerušení toku energie, proteinu, vitaminů a minerálů během prvních 1000 dnů života dítěte může vést k snížení určitých schopností. Klíčovým prvkem zlepšení potravinové bezpečnosti jsou investice do zemědělství. Zlepšení zemědělských způsobů osévání, stejně jako zavlažování a využívání umělých hnojiv, vede k udržitelnému zvýšení zemědělské produktivity.

Makroekonomické dopady nestabilních komoditních cen jsou vážné, protože ovlivňují úroveň příjmů na obyvatele, který je pokládán za klíčový determinant životní úrovně. Obecně vzato, vysoké mezinárodní ceny za potraviny přinášejí prospěch

zemím, které exportují potraviny. Zatímco nízké ceny jsou přední výhodou dovážejících zemí.

Odhadovaný dopad cenových otřesů během potravinové krize (2006-2008) na počtu strádajících lidí byl značný. Nejvíce postižené země byly typicky chudé, a především to byli potravinoví dovozci. Tyto země měly málo potravinových rezerv a díky nízkým rozpočtovým prostředkům a vysokým cenám, byly nuceny omezit dovoz potravin. Většina těchto zemí se nachází v Africe, kde počet strádajících lidí za tuto dobu vzrostl o 8 % (FAO, 2011).

Během světové potravinové krize rostly ceny potravin na celém světě. Od poloviny roku 2007 zdražily v průměru o 40 %. Ve srovnání s rokem 2005 se ceny zvedly o neuvěřitelných 80 %. Poptávka po potravinách stoupá, zatímco nabídka je stále omezenější. Tento fakt je obecně ovlivněn několika faktory – v první řadě jsou to klimatické změny a s nimi související výkyvy počasí a neúroda, dále produkce biopaliv, zdražování pohonných hmot a stále vyšší spotřeba jídla a energie v Číně (Kukliš, 2008).

4.2.2 Potravinová krize v zemích Afrického rohu

Vysoké mezinárodní potravinové ceny ovlivnily především Džibutsko a Somálsko. Obě tyto země jsou vysoce závislé na dovozu obilnin. Džibutsko dováží 100 % obilnin a Somálsko 60 %. Přenos vysokých mezinárodních cen do místních trhů ovlivňuje potravinový přístup zvláště pro nejvíce zranitelné domácnosti, jejichž kupní síla je pak mnohokrát zmenšena. Navíc vyšší mezinárodní ceny paliva mají za následek vyšší přepravní náklady, které taky tlačí domácí potravinové ceny nahoru. Od května 2010 do května 2011 vzrostly domácí palivové ceny například v Etiopii o 60 % a v Somálsku o 38 % (FAO, 2013a).

S tím souvisí i fakt, že v Etiopii žije největší počet hladem ohrožených osob. Přesto existuje v Somálsku podstatně složitější situace. Potravinová krize zde zasáhla téměř polovinu tamní populace, trvá zde ozbrojený konflikt a díky tomu se nelze efektivně bránit proti hladu a chudobě. Organizace spojených národů zde 20. července 2011 vyhlásila hladomor. Jednalo se o dva somálské regiony – Jížní Bakool a Dolní Shabelle. Přitom takové mimořádné prohlášení činí organizace pouze v případech, kdy hrozba akutní podvýživy dětí přesáhne hranici 30 %, denně zemřou více než dvě osoby na 10 tisíc obyvatel a lidé nemají možnost získat potraviny a další základní potřeby (OSN, 2011).

Oblast Afrického rohu není zasažena hladomorem poprvé. Zejména pastevecké komunity v super vyprahlých oblastech Somálska a Etiopie bojují o přežití. Tyto komunity představují miliony domácností, které žijí kočovným či polokočovným způsobem života. Chovají velbloudy, ovce, kozy a další dobytek, s nímž se přesouvají na velké vzdálenosti na deštěm živené pastviny. Pro oblast Afrického rohu je voda nesmírně vzácná. A jelikož již po dvě období nepřišly deště, tamní zeleň chřadne, dobytek umírá a obyvatelé se potýkají s hladem. Rozsáhlé sucho v roce 2011 se sice nedalo přesně předvídat, avšak riziko hladomoru bylo snadno představitelné (Sachs, 2011).

Prohlubující se katastrofa v zemích Afrického rohu se sama od sebe nevyřeší. Příčiny potravinové krize si experti vysvětlují mnoha způsoby a přou se o to, zda za cenový růst potravin mohou finanční spekulace, nebo nepředvídatelné výkyvy počasí. Tento problém však není černobílý. V poslední době hraje počasí v produkci potravin čím dál tím větší roli. Vedle klimatických změn a vrtkavých rozmarů počasí se potravinová krize často přičítá globálnímu populačnímu růstu. Přestože se tento problém vyskytuje jen v některých zemích, existují odhady, že denně na planetě přibude 230 až 290 tisíc (většinou hladových) krků. To vede k otázkám, zda naše civilizace nenarazila na hranici své produktivity. Celosvětové množství potravin je momentálně dostatečné, problémem je ovšem distribuce potravin. Mnohé chudé země se zaměřily na vývoz tržních plodin, například káva či bavlna. Samy jsou přitom závislé na dovozu základních potravin. Je těžké určit, zda jsou ceny potravin více ovlivňovány výkyvy počasí, honem za biopalivy, rostoucí poptávkou po potravinách nebo finančními spekulacemi. Je to od každého trochu. Vždy hraje roli i aktuální cena ropy, úspěšnost sklizně v největších exportních zemích či politická krize v zemích největších producenta určitě komodity (Prášková, 2011a).

Podle Sachse (2011) existují čtyři faktory, které činí situaci v zemích Afrického rohu potenciálně výbušnou. Za prvé se zdá, že dlouhodobé klimatické změny vedou k většímu počtu období sucha a nestabilnějšímu klimatu. Navíc USA a Evropa nejenže nedokážou na sucho v Africe reagovat, pravděpodobně k němu i přispěly formou emisí skleníkových plynů. Za druhé je zde demografický problém. Země vykazují mimořádně vysokou porodnost a populační růst, přestože děti umírají hladem. Pokud nedojde ke všeobecnému zavedení konceptu plánovaného rodičovství a moderních antikoncepčních prostředků, budou stále početnější populace narážet na realitu ještě drsnějšího budoucího klimatu. Třetím faktorem je, že již dnes žije tento region

v extrémní chudobě, takže jakékoliv nepříznivé šoky ho posunou za hranici pohromy. Posledním bodem je vysoce nestabilní politická situace, což znamená, že celá oblast je mimořádně náchylná ke konfliktu.

Za zhoršení potravinového problému posledních let tedy nelze vinit jen celosvětové potravinové krize. Ty zasáhly i jiné země, které se s nimi více či méně vyrovnaly. Kořeny přetrvávající podvýživy a hladu mají totiž, jak již bylo zmíněno nejen ekonomickou, ale i environmentální, politickou a demografickou povahou. Co se týče ekonomických a produkčních faktorů, tak zásadní příčinou nedostatečného přístupu k potravinám je chudoba. Rovněž závažným problémem jsou chybějící investice do základní zemědělské infrastruktury a moderních technologií. Ve Východní Africe přijde nazmar vlivem posklizňových ztrát až třetina produkce kukuřice kvůli nepřítomnosti skladovacích zařízení. Mezi politické příčiny dnešního stavu patří prostředí, kde vládne institucionální nestabilita, neexistence právního státu, vysoká míra korupce, minimální státní služby, nedostatečná soudržnost a často porušování základních lidských práv (Prášková, 2013).

Mezi příčiny lze zařadit i rozsáhlé investice do zemědělské půdy v rozvojových zemích. Na jedné straně v sobě investice do zemědělské půdy nesou určitý potenciál pro podporu místního zemědělství, ale na druhé straně vzbuzuje rozsah těchto investic obavy z negativních dopadů na místní obyvatelstvo a životní prostředí. Voda a především přírodní zdroje jsou nezbytné pro udržitelné zabezpečení obživy, produkce potravin a rozvoj venkova. Jenže díky rozsáhlým investicím do zemědělské půdy jsou nyní obzvlášť přírodní zdroje pod velkým tlakem. Tím může být následně narušena potravinová bezpečnost. I proto se někdy těmto investicím říká tzv. zábor půdy. (Termínem zábor půdy se rozumí koupě nebo pronájem rozsáhlých ploch půdy v převážně chudých, rozvojových zemích bohatšími státy, které mají problém se zajišťováním potravin, a soukromými investory za účelem pěstování plodin pro export.)

Největším investorem na území Afriky se v současné době stává Čína. Ta se mohutnou expanzí na africkém kontinentu snaží zajistit dostatek nerostných zdrojů pro své hospodářství. Zájem má především o ropu, zlato, platinu, měď, ale i o dřevo. Čína totiž potřebuje suroviny, aby mohla zachovat svůj rychlý ekonomický růst. Afrika je tak logickým cílem pro expanzi. Vzájemné vazby Číny

a Afriky se mají navíc výrazně zintenzivnit, jelikož západní země mají ekonomické problémy a uvolňují tak prostor pro čínské společnosti (Hejkrlik, 2012).

Investice do půdy významného rozsahu se zvyšují od roku 2004. Nicméně globální skupování půdy začalo jako reakce na světový růst cena potravin a finanční krizi v roce 2007. Za zahraničními investicemi do zemědělské půdy nalezneme tři hlavní důvody. Jedná se o potravinovou bezpečnost, výrobu biopaliv a zabezpečení investic. Nejčastějším objektem zájmu zahraničních investic do zemědělské půdy jsou ty státy, v kterých velká část obyvatel trpí hladem a chudobou a půda pro ně představuje mnohdy jediný zdroj obživy. To sebou ovšem přináší problém v souvislosti s dodržováním lidských práv, potravinovou bezpečností, vlastnickými právy a životním prostředím (Prášková, 2011b).

4.3 Možnosti řešení podvýživy v regionu

Vymýtit hlad a podvýživu v zemích Afrického rohu je velmi náročný úkol. Většina afrických vlád totiž zanedbávaly zemědělství již řadu let, a to i přesto, že toto odvětví zaměstnává v rozvojových zemích přímo či nepřímo 50 až 80 % obyvatelstva. Zemědělství je zcela zásadní pro snížení chudoby, protože většina chudých lidí trpících hladem žije na venkově, kde se primárně spoléhají na zemědělství jako na zdroj obživy (Sachs, 2011).

V současné době jsou vysoce naléhavé humanitární dodávky potravin. S tím je spojena i potřeba zajistit alespoň základní lékařskou péči. V první řadě je potřebné postarat se o ty nejzranitelnější, o děti, jejichž organismus nejvíce trpí nedostatečnou stravou. Africký roh se neobejde bez mezinárodní pomoci. Nutná je demokratizace společnosti a podpora školství. Významnou pomocí ze strany vyspělých zemí by bylo zlepšení přístupu na trh pro výrobky, především agrární produkty, z chudých zemí. K faktorům, které by měly podpořit zemědělskou produkci, patří pozemkové reformy. Současná politika vlastnictví půdy nenahrává soběstačnosti a zodpovědnosti za produkci dostatku potravin. Většina farmářů totiž půdu, kterou obdělává, vůbec nevlastní. Proto také farmáři často žijí v neustálé nejistotě a s vědomím, že o půdu mohou kdykoli přijít. Největším potenciálem pro zvýšení zemědělské výroby jsou drobní farmáři. Kromě pozemkových reforem ve prospěch skutečných uživatelů, je to i otázka jejich vzdělávání a vedení, pokud jde o efektivní způsoby hospodaření. Důležitou roli hraje také podpora výzkumu. Zemědělské systému v oblasti Afrického rohu jsou složité a nejsou příliš prozkoumány. Ke klíčovým aspektům rozvoje zemědělství patří

i investice do dopravní infrastruktury. Téměř třetina potravinového deficitu by se rozvojem lokálních sítí dala vyrovnat. S tím je spojena i výstavba skladovacích kapacit a zpracovatelských závodů (Kuna, 2011).

Velký projekt OSN na podporu afrického zemědělství je Zelená revoluce v Africe. Tímto termínem je označován globální proces v zemědělství, ke kterému došlo v 2. polovině 20. století. Šlo o využívání moderních technologií, hnojiv, pesticidů a šlechtění nových odrůd. Zelená revoluce přinesla výrazný skok v zemědělské produkci. Nové odrůdy pšenice, kukuřice nebo rýže byly odolné proti chorobám a udávaly mnohem vyšší výnosy. Během první zelené revoluce vyšlechtil Norman Borlaug tzv. zázračnou rýži, přezdívanou IR8. Ta ale dává vysoký výnosy pouze při důkladných závlahách a vydatném hnojení. Zelená revoluce slavila úspěch v Jižní Americe i v jižní a východní Asii, kde přispěla k potlačení hladomorů. V Africe byly četné pokusy představit programy zelené revoluce. Tyto programy byly obecně neúspěšné. Existuje celá řada důvodů, proč byla Zelná revoluce v Africe neúspěšná. Zahrnují především rozsáhlou korupci, nejistotu, nedostatek infrastruktury a obecný nedostatek vůle vlád. Cílem tzv. druhé zelené revoluce je projekt Green Super Rice (GRS) tzv. zelená super rýže. Šlechtěním by měla vzejít odrůda rýže odolná k suchu, zasoleným půdám nebo k zaplavení (Petr, 2013). Podle bývalého generálního tajemníka OSN Kofiho Annana je právě zelená revoluce jedinou možností zažehnání potravinové krize. Podle něj je nutné poskytnout místním farmářům přímou pomoc, která by vedla k zamezení importu potravin. Nejedná se však o všelék na bolest třetího světa, ale pouze o možnost zlepšení životní úrovně tamějších lidí (Kollerová, 2008).

Dalším projektem, u kterého existuje reálna naděje, je projekt Vesnice tisíciletí (Millennium Villages Project). Tento plán napomáhá pasteveckým komunitám prostřednictvím cílených investic do správy stád, veterinární péče, mobilních klinik, internátů a místní infrastruktury, jako jsou lokality s pitnou vodou a elektřinou. Špičkové technologie v kombinaci se silným vedením komunity mohou dostat země do dlouhodobého a trvale udržitelného rozvoje. Země Afrického rohu dělají potřebné kroky k tomu, aby prostřednictvím tohoto přístupu pomohly samy sobě co nejlépe. Země Džibutsko, Etiopie, Somálsko spolu s Ugandou, Keňou a Jižním Súdánem se zapojili do tzv. Iniciativy suchých oblastí, aby prostřednictvím nejlepších metod a špičkových technologií podpořily úsilí svých pasteveckých komunit uniknout metle extrémní chodby a hladu (Sachs, 2011).

Najít cestu ke zvýšení produktivity afrického zemědělství zároveň znamená najít cestu k ekonomickému růstu celého kontinentu (Dvořák, 2008).

4.4 Africký zemědělský obchod

Africké státy se díky liberalizaci světového obchodu dostaly z pozice vývozců potravin do pozice zemí, které jsou dnes klasifikovány jako státy závislé na dovozu potravin. Hlavním důvodem změny pozice je nedbalost vlád o rozvoj zemědělství. Africké země vyčleňují na zemědělství něco okolo 3 % ze svého státního rozpočtu. Nízké investice zaručily, že se některé rozvojové země staly čistými příjemci hlavních potravin, ačkoli mají pro jejich produkci vhodné podmínky (Lavička, 2013).

Mezi indikátory určující, které země do této kategorie spadají, patří obchodní otevřenost, podíl potravin na celkovém obchodu, poměr dovozu potravin vůči zemědělskému vývozu, obchodní deficit, hrubý národní příjem a jeho růst. Organizace pro výživu a zemědělství při OSN zase používá klasifikaci takzvaných zemí s nízkými příjmy a potravinovým deficitem, a to na základě hrubého národního příjmu a srovnání množství vyvezených a dovezených potravin v posledních třech letech.

V současnosti se africké státy v oblasti obchodu zaměřují na vývoz tzv. tržních plodin, jako je káva, čaj, tabák a bavlna, a ne na produkci základních potravin. Přitom značná část obyvatelstva trpí podvýživou a žije na hranici chudoby.

Liberalizace zemědělského obchodu je složitá zejména pro ty státy, kde celní výnosy představují hlavní zdroj fiskálního příjmu. Krom toho otevřít národní trhy mezinárodní konkurenci nelze bez zajištění patřičných institucionálních a infrastrukturních změn. Rozvojové ekonomiky potřebují speciální zacházení, aby mohly vést úspěšné politiky pro zajištění potravinové bezpečnosti a naplnění rozvojových cílů (Glopolis, 2012b).

4.5 Země Afrického rohu a jejich situace na trhu s komoditami

Přeshraniční obchod je zde často neformální, bez státní kontroly a regulací. Ve východní Africe je více než 95 % přeshraničního obchodu prostřednictvím neoficiálních kanálů. Obchoduje se nejčastěji s živými zvířaty, jako je skot, ovce, velbloudi a kozy. Neoficiální obchod napomáhá snižovat ceny potravin, zvyšuje potravinovou bezpečnost a zmírňuje napětí na hranicích, společně s posílením regionální integrace. Spolu s tímto druhem obchodu existují i vážná rizika, jako je snadné rozšiřování chorob přes státní hranice. Nedávné iniciativy vlád se snaží tento trh určitým způsobem zdokumentovat a zregulovat.

Pro nastínění situace jednotlivých zemí Afrického rohu na trhu s komoditami je využito deskriptivní analýzy. Veškerá data jsou převzata ze statistické databáze FAO (Faostat). Poslední známe údaje o importu a exportu zemí jsou z roku 2010. Faostat udává hodnoty importu a exportu pro každou zemi zvlášť, nebo jsou hodnoty určovány dle vybrané komodity za každý rok. Tato databáze samozřejmě udává i největší světové dovozce a vývozce u jednotlivých komodit.

4.5.1 Export a import zemí

Džibutsko – funguje jako oblastní dopravní uzel, mezinárodní překladiště lodí a středisko zásobování. Země je silně závislá na zahraniční finanční pomoci a rozvojové spolupráci, která napomáhá udržet stabilní platební bilanci, protože má nedostatečné přírodní zdroje a nerozvinutý průmysl. Vyváží se především cukr a jeho výrobky, dále luštěniny, olejniny, káva a zpracována kůže. Země dováží především základní potraviny a ropné produkty. Nejvyšší hodnotu exportu zaznamenal v roce 2010 cukr a jeho výrobky. Hodnota jeho exportu je uvedena v tab. 4.10, a jsou zde i hodnoty dalších 4 komodit s největším objemem exportu. Země obchoduje nejčastěji s Francií, Čínou, Velkou Británií a Etiopií (Economy Watch, 2010a).

Tab. 4.9 – 5 hlavních importních komodit Džibutska 2010

	Komodita	Množství (tuny)	Hodnota (tisíc USD)
1	Palmový olej	180980	196106
2	Cukr	108576	63361
3	Rostlinný olej	19407	28027
4	Pšenice	110360	24449
5	Rýže	28020	14953

Zdroj: Faostat, 2013b – vlastní zpracování

Tab. 4.10 – 5 hlavních exportních komodit Džibutska 2010

	Komodita	Množství (tuny)	Hodnota (\$ 1000)
1	Cukr	87400	32350
2	Fazole	1025	731
3	Sezamové semínko	380	446
4	Ovocná šťáva	333	274
5	Sušené mléko	50	160

Zdroj: Faostat, 2013c – vlastní zpracování

Eritrea – od skončení války s Etiopií zpřísnila vláda sevření ekonomiky a prostor pro vývoj je svěřen do rukou armády. Cla jsou relativně nízká, avšak stát velmi silně kontroluje devizové rezervy, čímž snižuje obchodní svobodu.

Eritrea je zemí silně závislou na dovozu. Produkuje nedostatek základních potravin, a tím je odkázána na světové trhy potravin. Dováží zejména obiloviny, mouku, cukr a luštěniny. Komodity, které vyváží, jsou především zemědělské produkty jako káva, bavlna, ovoce, zelenina a zpracována kůže. Pro rok 2010 bylo hlavní exportní komoditou sezamové semínko. 5 produktů Eritreje, jak exportních tak importních, jsou uvedeny v tab. 4.11 a 4.12, včetně množství a hodnoty vyjádřené v USD (Global Trade, 2013).

Tab. 4.11 – 5 hlavních importních komodit Eritreje 2010

	Komodita	Množství (tuny)	Hodnota (tisíc USD)
1	Cukr	44218	23300
2	Pšeničná mouka	65000	21000
3	Čirok	54350	16622
4	Pšenice	52589	14132
5	Obiloviny	20000	4800

Zdroj: Faostat, 2013b – vlastní zpracování

Tab. 4.12 – 5 hlavních exportních komodit Eritreje 2010

	Komodita	Množství (tuny)	Hodnota (tisíc USD)
1	Sezamové semínko	360	316
2	Máslo	100	80
3	Kůže – sůl, sucho (ovce)	4	40
4	Kůže – sůl, sucho (koza)	6	35
5	Kůže – sůl, sucho (skot)	18	20

Zdroj: Faostat, 2013c – vlastní zpracování

Etiopie - v posledních letech je export narušen občanskou válkou. Etiopie je jednou z mála afrických zemí, která nemá bohatství ropy a nerostných surovin. Obchod je tedy silně závislý na exportu zemědělské produktivity. Hlavní exportní komoditou je káva, která se na celkovém objemu vývozu podílí téměř 60 %. Etiopie je první zemí, ve které se začaly pěstovat keře kávovníku. V rámci její kultury se vyvinul speciální nápoj vyrobený z kávových zrn. Etiopie je tzv. kolébkou kávy. Z etiopských kávovníků je vyrobena světoznámá značka kávy s názvem Arabica. Kromě kávy jsou důležitou exportní položkou zlato, kůže, olejniny, luštěniny, obilniny, živočišná výroba a čerstvá zelenina. V rámci výstavby nových přehrad a vodních elektráren, má Etiopie do budoucna v plánu vyvážet také elektrickou energii pro své sousedy. V posledních letech produkuje Etiopie i řadu květin a rostlin, a je na dobré cestě stát se jedním z nejlepších jejich vývozců na světě. Hlavními exportními partnery jsou Německo, Saúdská Arábie, Holandsko, USA, Itálie, Čína a Japonsko.

V dovozu převládají základní potraviny, spotřební zboží a palivo. U potravin převládá dovoz pšenice, tuku, cukru a jeho výrobků a luštěniny. Největší dovozním partnerem pro Etiopii je Čína. Údaje 5 komodit s nejvyšší hodnotou exportu a importu pro rok 2010 jsou uvedeny v tab. 4.13 a 4.14.

Nevýhodou Etiopie je, že stále není členem WTO, má pouze statut pozorovatele (Businessinfo, 2012).

Tab. 4.13 – 5 hlavních importních komodit Etiopie 2010

	Komodita	Množství (tuny)	Hodnota (tisíc USD)
1	Pšenice	1698234	475000
2	Palmový olej	224161	219078
3	Čirok	351734	123000
4	Cukr	138980	81068
5	Hrách	60528	36000

Zdroj: Faostat, 2013b – vlastní zpracování

Tab. 4.14 – 5 hlavních exportních komodit Etiopie 2010

	Komodita	Množství (tuny)	Hodnota (tisíc USD)
1	Káva	211840	676517
2	Sezamové semínko	228039	293564
3	Čerstvá zelenina	45910	237412
4	Fazole	80703	48057
5	Olejniny	49284	34380

Zdroj: Faostat, 2013c – vlastní zpracování

Somálsko - vykazuje téměř neustále záporné saldo zahraničního obchodu. Je to způsobeno velkým množstvím vzácných zemědělských produktů a nerostných surovin země. Tato země navíc nemá žádné pozoruhodné obchodní dohody, a to především kvůli nedostatku stabilní vlády. Není členem WTO. Má pouze nějaké samostatné dohody o volném obchodu s několika národy, včetně Číny, Keni a Indonésie.

Zahraniční obchod je ovládaný místními obchodníky, kteří koordinují transakce navzdory boji a nedostatku vlády. Mnoho obchodníků se ze severu přesunulo, aby se vyhnuli burzovním předpisům předepsaným v Somálijsku (Somaliland).

Vývoz Somálska se skládá převážně z chovu hospodářských zvířat (velbloudi, ovce a kozy), banánů, a ryb. Největší podíl na exportu vykazovala v roce 2010 právě surová kůže. Množství a hodnota vyjádřena v USD je u 5 hlavních exportních i importních komodit uvedena tab. 4.15 a tab. 4.16. Hlavními dovozními komoditami Somálska jsou rýže, obiloviny, cukr a jeho výrobky, tuky a čerstvá zelenina. Důležitou importní komoditou je rovněž ropa a její produkty. Hlavními obchodními partnery jsou

Saúdská Arábie, Jemen, Itálie, a například Spojené arabské emiráty. S těmito zeměmi vykazuje Džibutsko aktivní obchodní bilanci (Economy Watch, 2010b).

Tab. 4.15 – 5 hlavních importních komodit Somálska 2010

	Komodita	Množství (tuny)	Hodnota (tisíc USD)
1	Rýže	152146	66783
2	Cukr	94590	44500
3	Palmový olej	45200	40680
4	Pšeničná mouka	85000	37000
5	Makaróny	30000	24000

Zdroj: Faostat, 2013b – vlastní zpracování

Tab. 4.16 – 5 hlavních exportních komodit Somálska 2010

	Komodita	Množství (tuny)	Hodnota (tisíc USD)
1	Surová kůže - sůl	533	587
2	Vlákno bavlny	637	522
3	Citron a limetka	246	343
4	Fazole	193	251
5	Kůže - sůl	33	85

Zdroj: Faostat, 2013c – vlastní zpracování

5 Závěr

S potravinovým problémem se lidstvo potýká snad od samého začátku své existence. Díky rostoucímu počtu světové populace vzrostl v posledních letech i význam toho problému. V polovině 70. let, kdy na světě žily 4 miliardy obyvatel, se předpokládalo, že je možné uživit i dvacetimiliardovou populaci. Přestože dnes žije na světě pouze okolo 7 miliard lidí, existují rozsáhlé oblasti hladu a podvýživy. V rozvojových zemích přežívá mnoho obyvatel v podstatě ze dne na den. A to bez dostatečného vzdělání, zdravotní péče, přístupu k moderním informacím a někdy až v nerovnoprávném postavení. Naproti tomu ve velmi vyspělých zemích řeší v posledních letech spíše problém obezity. Existují tak vedle sebe dva odlišné důsledky potravinového problému spojené s množstvím a složením přijímané stravy.

Cílem práce bylo zjistit stávající příčiny a dopady potravinového problému. Spolu s tím bylo úkolem práce posoudit situaci zemí Afrického rohu v zemědělství a na trhu s komoditami. Ke zhodnocení situace byla využita deskriptivní analýza.

Potravinový problém je velmi komplikovaným jevem, jelikož je komplexem řady aspektů a navíc představuje zdroj napětí a vážnou hrozbu rozvoje. Důležitá je zde vazba mezi chudobou, hladem a růstem populace. Ve světě existuje markantní rozdíl v životních podmínkách obyvatel, a tyto rozdíly se díky stálému zvyšování celosvětových cen potravin v závislosti na neúrodě, zdražování ropy a záborům půdy jen prohlubují.

Faktorů, které ovlivňují potravinový problém, je neskutečné množství. V zásadě je lze rozdělit na dvě skupiny, a to na faktory, na kterých se určitou měrou podílí člověk, a faktory nezpůsobené člověkem. První skupina příčin je obsáhlejší. Řadí se zde problémy spojené s degradací půdy, chudoba, politické nepokoje, globální oteplování i různé kulturní a náboženské problémy. Jednou z nejaktuálnějších příčin tohoto problému je stále zvyšování celosvětových cen potravin. Klima představuje příčinu, na které se člověk nepodílí a má nepochybný dopad na zemědělský sektor. Příčin potravinového problému existuje mnoho. Mezi další lze zmínit ekonomická zaostalost, nízká produktivita práce v zemědělství, a velmi zásadní je i faktor vlastnictví k půdě.

Potravinový problém má obrovské dopady na lidský organismus a existuje celá řada projevů tohoto problému. Přes akutní hlad, chronický hlad, až po různé formy skrytého hladu.

Země Afrického rohu mají nezáviděníhodný podíl počtu chronicky podvyživených lidí. Jedná se dlouhodobou záležitost bez známky na výrazné zlepšení. Oblast Afrického rohu se stále ještě nevzpamatovala z potravinových a ekonomických krizí z let 2006-2008. Navíc je toto území vystaveno kombinaci ozbrojeného konfliktu, vysokých cen potravin a neobvyklému suchu. Rovněž i růst populace je zde velkou hrozbou. Země vykazují mimořádně vysokou porodnost, a pokud nedojde k určitým opatřením, populace bude vystavena ještě drsnějším podmínkám přežití. V posledním desetiletí se navíc rozmohly rozsáhlé investice do zemědělské půdy.

Vymýtit potravinový problém v zemích Afrického rohu je obzvlášť náročný úkol. Tento region se neobejde bez mezinárodní pomoci. V současnosti jsou vysoce naléhavé humanitární dodávky potravin. Významnou úlohou je podpora zemědělství a umožnění lepšího přístupu na trh, především agrárních produktů. Faktory, které mají pozitivní dopad na zemědělskou produkci, jsou pozemkové reformy, podpora výzkumu a např. investice do dopravní infrastruktury. V rámci podpory afrického zemědělství existují dva známé projekty. Prvním z nich je Zelená revoluce a druhým, u kterého je reálna naděje, je projekt Vesnice tisíciletí.

Potravinový problém je úzce spjat se zemědělskou produkcí a situací na trhu. Proto je část práce věnována i zhodnocení vývoje zemědělské produkce jednotlivých zemí Afrického rohu a později jejich stavu na trhu s komoditami. V minulosti fungovaly africké země jako zásobárna potravin. Zatímco dnes se shodují nejvyspělejší státy a mezinárodní organizace, že je třeba africkým zemědělcům pomoci. Státy se totiž díky nízkým investicím do zemědělství staly často čistými příjemci základních potravin. Navíc se státy místo základních potravin věnují produkci tržních plodin pro export. Důvodem je i postupnou liberalizace světového obchodu.

Pokud se najde úspěšná cesta zvýšení produktivity afrického zemědělství, najde se i cesta k postupnému ekonomickému růstu celého kontinentu.

Seznam použité literatury

ANTOŠOVÁ, Naděžda, 2006. *Globální problémy lidstva*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava. ISBN 80-248-1048-4.

BAAR, Vladimír, 2002. *Národy na prahu 21. století – emancipace nebo nacionalismus?*. Ostrava: Ostravská univerzita a nakladatelství Tilia. ISBN 80-86101-66-5.

BALAJOVÁ, Kristýna, 2008. *Růst cen potravin ničí obyvatele Afriky* [online]. Glopolis, 14. červenec 2008 [cit. 24. 4. 2013]. Dostupné z: <http://glopolis.org/cs/clanky/rust-cen-potravin-nici-obyvatele-afriky/>

BHARGAVA, Vinay, 2006. *Global issues for global Citizen: An Introduction to Key Development Challenges*. Woshington. D.C.: The Word Bank. ISBN 978-0-8213-6731-5.

BUSINESSINFO, 2012. *Interaktivní exportní profil zájmových zemí: Etiopie* [online]. Businessinfo, 16. říjen 2012 [cit. 25. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/interaktivni-exportni-profil-zajmovych-zemi-etiopie-24050.html#!>

CIA [Central Intelligence Agency], 2013a. *The World Factbook – Djibouti* [online]. CIA, 20. březen 2013 [cit. 24. 3. 2013]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/dj.html#top>

CIA [Central Intelligence Agency], 2013b. *The World Factbook – Ethiopia* [online]. CIA, 20. březen 2013 [cit. 24. 3. 2013]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/et.html>

CIA [Central Intelligence Agency], 2013c. *The World Factbook – Somalia* [online]. CIA, 20. březen 2013 [cit. 24. 3. 2013]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html#top>
Definice_pudy-20080820.pdf

DVOŘÁK, Roman, 2008. *Zelená revoluce v Africe: Sen, nebo budoucnost?* [online]. Investujeme, 23. červen 2008 [cit. 6. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.investujeme.cz/zelena-revoluce-v-africe-sen-nebo-budoucnost/>

ECONOMY WATCH, 2010a. *Djibouti Trade, Exports and Imports* [online]. Economy Watch, 10. květen 2010 [cit. 25. 4. 2010]. Dostupné z: http://www.economywatch.com/world_economy/djibouti/export-import.html

ECONOMY WATCH, 2010b. *Somalia Trade, Exports and Imports* [online]. Economy Watch, 8. duben 2010 [cit. 25. 4. 2013]. Dostupné z: http://www.economywatch.com/world_economy/somalia/export-import.html

FAO [Food and Agriculture Organization of the United Nations], 2008b. *Climate Change: Implications for Food Safety* [online]. FAO, 2008 [cit. 4. 2. 2013]. Dostupné z: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/010/i0195e/i0195e00.pdf>

FAO [Food and Agriculture Organization of the United Nations], 2008a. *An Introduction to the Basic Concepts of Food Security* [online]. FAO, 2008 [cit. 1. 2. 2013]. Dostupné z: <http://www.fao.org/docrep/013/al936e/al936e00.pdf>

FAO [Food and Agriculture Organization of the United Nations], 2012. *The State of Food Insecurity in the World - Economic growth is necessary but not sufficient to accelerate reduction of hunger and malnutrition*. Rome: FAO, 2012. ISBN 978-92-5-107316-2.

FAO [Food and Agriculture Organization of the United Nations], 2011. *The State of Food Insecurity in the World - Economic growth is necessary but not sufficient to accelerate reduction of hunger and malnutrition*. Rome: FAO, 2011. ISBN 978-92-5-106927-1.

FAO [Food and Agriculture Organization of the United Nations], 2013a. *Crisis in the Horn of Africa – Frequently asked questions* [online]. FAO, 2013 [cit. 5. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.fao.org/crisis/horn-africa/frequently-asked-questions/en/#c121563>

FAO [Food and Agriculture Organization of the United Nations], 2013b. Food insecurity in the Horn of Africa [online]. FAO, 2013 [cit. 26. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.fao.org/docrep/003/x8530e/x8530e02.htm>

FAOSTAT, 2013a. *Production* [online]. FAOSTAT, 2013 [cit. 20. 4. 2013]. Dostupné z: <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>

FAOSTAT, 2013b. *Trade – imports* [online]. FAOSTAT, 2013 [cit. 20. 4. 2013]. Dostupné z: <http://faostat.fao.org/site/342/default.aspx>

FAOSTAT, 2013c. *Trade – exports* [online]. FAOSTAT, 2013 [cit. 20. 4. 2013]. Dostupné z: <http://faostat.fao.org/site/342/default.aspx>

GLOBAL TRADE, 2013. International Trade in Eritrea [online]. Global Trade, 2013 [cit. 25. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.globaltrade.net/m/c/Eritrea.html>

GLOPOLIS, 2012a. *Africká zemědělská produkce* [online]. Glopolis, březen 2012 [cit. 6. 4. 2013]. Dostupné z: <http://glopolis.org/soubory/c2c7/fact-sheet-afrika-zemedelska-produkce-brezen-2012.pdf>

GLOPOLIS, 2012b. *Africký zemědělský obchod* [online]. Glopolis, březen 2012 [cit. 24. 4. 2013]. Dostupné z: glopolis.org/fact-sheet-afriky-zemedelsky-obchod-brezen-2012.pdf

HEJKRLÍK, Pavel, 2012. *Čínský drak požírá Afriku* [online]. Rozvojovka, 4. červen 2012 [cit. 25. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/1169-cinsky-drak-pozira-afriku.htm>

HULICIUS, Eduard, 2007. *Africký roh: vnitřní vývoj a mezinárodní souvislosti* [online]. CEVRO, 8. březen 2007 [cit. 24. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.cevro.cz/cs/194609online-zbynek-klic-2007_afriky-roh-vnitni-vyvoj-mezinarodni

JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN, 2003. *Globální problémy a světová ekonomika*. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-795-2.

JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN, 2012. *Globální problémy světa v ekonomických souvislostech*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-326-4.

JENÍČEK, Vladimír a Vladimír KREPL, 2003. *Příčiny a možnosti řešení potravinového problému v rozvojových zemích* [on-line]. Česká akademie zemědělských věd, 14. června 2003 [cit. 28. 1. 2013] Dostupné z: http://www.cazv.cz/2003/AE3_03/7-Jenicek-priciny.pdf

KALÁT, Jiří, 2013. *Eritrea – hra nebo příprava na převrat?* [online]. Armádní noviny, 22. leden 2013 [cit. 5. 2. 2013]. Dostupné z: <http://www.armadninoviny.cz/eritrea-hra-anebo-priprava-na-prevrat3f.html>

KAŇÁKOVÁ, Naděžda, 2004. *Globální problémy*. Ostrava: Vysoká škola báňská-Technická univerzita Ostrava. ISBN 80-248-0681-9.

KOLLEROVÁ, Martina, 2008. *Afrika potřebuje zelenou revoluci* [online]. BBC, 7. květen 2008 [cit. 14. 4. 2013]. Dostupné z: http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/bbc-afrika-potrebuje-zelenou-revoluci?apc=/cz/zpravodajstvi/zpravy/bbc-afrika-potrebuje-zelenou-revoluci&nocache=invalidate&sh_itm=2f796cd44aac7cf72a5bb491c548f045&all_ids=1

KOSTNER, Jiří, 2005. *Systematická evidence konfliktů v tzv. Africkému horu po roce 1960*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Geografický ústav.

KUKLIŠ, Libor, 2008. *Světová potravinová krize se zhoršuje, lidé se bouří* [online]. Gnosis9, 2008 [cit. 6. 4. 2013]. Dostupné z: <http://gnosis9.net/view.php?cislocclanku=2008040003>

KUNA, Zbyněk, 2007. *Světový potravinový problém a vodní zdroje* [online]. AGRIS, 23. únor 2007 [cit. 4. 2. 2013]. Dostupné z:

http://www.agris.cz/Content/files/main_files/74/152656/045Kuna.pdf

KUNA, Zbyněk, 2010. *Demografický a potravinový problém světa*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-588-5.

KUNA, Zbyněk, 2012. *Země Afrického rohu a problém podvýživy* [online]. AOP, březen 2012 [cit. 24. 3. 2013]. Dostupné z:

www.vse.cz/polek/download.php?jnl=aop&pdf=367.pdf

LAVIČKA, Václav, 2013. *Svět potřebuje miliardy dolarů na boj s hladem* [online]. Rozvojovka, 24. leden 2013 [cit. 25. 4. 2013]. Dostupné z:

<http://www.rozvojovka.cz/clanky/1288-svet-potrebuje-miliardy-dolaru-na-boj-s-hladem.htm>

MWANIKI, Angela, 2006. *Achieving Food Security in Africa: Challenges and Issues* [online]. United Nations, 29. března 2006 [cit. 28. 1. 20013]. Dostupné z:

<http://www.un.org/africa/osaa/reports/Achieving%20Food%20Security%20in%20Africa-Challenges%20and%20Issues.pdf>

MZV [Ministerstvo zahraničních věcí ČR], 2013a. *Džibutsko – ekonomická charakteristika země* [online]. MZV, 2013 [cit. 21. 2. 2013]. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/dzibuti/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

MZV [Ministerstvo zahraničních věcí ČR], 2013b. *Eritrea – ekonomická charakteristika země* [online]. MZV, 2013 [cit. 21. 2. 2013]. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/eritrea/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

MZV [Ministerstvo zahraničních věcí ČR], 2013c. *Etiopie – ekonomická charakteristika země* [online]. MZV, 2013 [cit. 21. 2. 2013]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/etiopie/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

MZV [Ministerstvo zahraničních věcí ČR], 2013d. *Somálsko – ekonomická charakteristika země* [online]. MZV, 2013 [cit. 21. 2. 2013]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/somalsko/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

MŽP [Ministerstvo životního prostředí ČR], 2007. *Ekonomické aspekty změny klimatu, Sternova studie, shrnující zpráva*. [online]. MŽP, 2007 [cit. 4. 2. 2013]. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/E7EF577C57BA9B18C12572BB002DAF3D/\\$file/Sternova%20zprava.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/E7EF577C57BA9B18C12572BB002DAF3D/$file/Sternova%20zprava.pdf)

MŽP [Ministerstvo životního prostředí ČR], 2013. *Definice, význam a funkce půdy* [online]. MŽP, 2013 [cit. 7. 2. 2013]. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/definice_pudy/\\$FILE/OOHPP-](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/definice_pudy/$FILE/OOHPP-)

OSN [Organizace spojených národů], 2011. *Reakce Spojených národů na krizi v oblasti Afrického rohu* [online]. OSN, 3. srpen 2011 [cit. 5. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1705>

PETR, Jaroslav, 2013. *Druhá zelená revoluce* [online]. Rozvojovka, 22. březen 2013 [cit. 26. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/1298-druha-zelena-revoluce.htm>

PRÁŠKOVÁ, MILEROVÁ, Dagmar, 2011a. *Potravinová krize v souvislostech* [online]. Glopolis, 7 únor 2011 [cit. 5. 4. 2013]. Dostupné z: <http://glopolis.org/cs/clanky/potravinova-krize-v-souvislostech/>

PRÁŠKOVÁ, MILEROVÁ, Dagmar, 2011b. *Zábory půdy v Africe: hrozba pro potravinovou bezpečnost* [online]. Glopolis, 16. listopad 2011 [cit. 6. 4. 2013]. Dostupné z: <http://glopolis.org/soubory/cd32/publikace-zabory-pudy-v-africe.pdf>

PRÁŠKOVÁ, MILEROVÁ, Dagmar, 2013. Jak je na tom Afrika s hladem? [online]. Rozvojovka, 7. únor 2013 [cit. 25. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/1273-jak-je-na-tom-afrika-s-hladem.htm>

SACHS, Jeffrey, 2011. *Hlad a naděje v Africkém rohu* [online]. Project Syndicate, 31 března 2011 [cit. 20. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/famine-and-hope-in-the-horn-of-africa/czech>

SVOJTKA & CO., 2005. *Velká ilustrovaná encyklopedie zeměpisu*. 1 české vyd. Praha: Svojtka & Co. ISBN 80-7352-005-2.

UN [United Nations], 2012. *Horn of Africa* [online]. UN 9. března 2012 [cit. 20.4.2013]. Dostupné z: <http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/horne.pdf>

VACULÍK, Marek, 2009. *Klimatické změny a ekonomická globalizace* [online]. Glopolis, 26. červen 2009 [cit. 28. 1. 2013]. Dostupné z: <http://glopolis.org/soubory/8975/text-vaculik-klimaticke-zmeny-a-ekonomicka-globalizace.pdf>

WFP [World Food Programme], 2013. *What is malnutrition?* [online]. WFP, 2013 [cit. 20. 3. 2013]. Dostupné z: <http://www.wfp.org/hunger/malnutrition>

WHO [World Health Organization], 2011. *Mean Body Mass Index (BMI)* [online]. WHO, 14. září 2011 [cit. 29. 1. 2013]. Dostupné z: http://www.who.int/gho/ncd/risk_factors/bmi_text/en/

WHO [World Health Organization], 2013. *BMI Classification* [online]. WHO, 2013 [cit. 15. 2. 2013]. Dostupné z: http://apps.who.int/bmi/index.jsp?introPage=intro_3.html

Seznam zkratek

AU – Africká unie

BMI – Index tělesné hmotnosti

BMR – Stupeň bazálního metabolismu

CIA – Ústřední zpravodajská služba USA

COMESA – Společný trh východní a jižní Afriky

FAO – Organizace pro výživu a zemědělství při OSN

HDP – Hrubý domácí produkt

IFAD – Mezinárodní fond pro rozvoj zemědělství při OSN

IMF – Mezinárodní měnový fond

MDER – Minimální energetické požadavky stravy

MZV – Ministerstvo zahraničních věcí ČR

MŽP – Ministerstvo životního prostředí ČR

OSN – Organizace spojených národů

UNECA – Hospodářská komise OSN pro Afriku

UNESCO – Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu

USD – Americký dolar

WFP – Světový potravinový program OSN

WHO – Světová zdravotnická organizace

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 10. 5. 2013

jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Mezinárodní klasifikace podvýživy, nadváhy a obezity u dospělého člověka podle BMI

Příloha č. 2 – Mapa Afrického rohu

Příloha č. 3 – Produkce Džibutska 2011

Příloha č. 4 – Vývoj top 10 produktů Džibutska v letech 2000-2011 (produkce \$ 1000)

Příloha č. 5 – Produkce Eritreje 2011

Příloha č. 6 – Vývoj top 10 produktů Eritreje v letech 2000-2011 (produkce \$ 1000)

Příloha č. 7 – Produkce Etiopie 2011

Příloha č. 8 - Vývoj top 10 produktů Etiopie v letech 2000-2011(produkce \$ 1000)

Příloha č. 9 – Produkce Somálska 2011

Příloha č. 10 - Vývoj top 10 produktů Somálska v letech 2000-2011 (produkce \$ 1000)